TÜRKÇE

Anlam Bakımından Sözcükler……...1
Sözcüklerde Anlam İlişkileri…….3
Cümlede Anlam…….6
Ses Bilgisi……...9
Paragraf Bilgisi……...13
Sözcüklerin Yapı Özellikleri……..17
Yazım Kuralları……..22
Noktalama İşaretleri……....25
İşlevlerine Göre Kelimeler (Sözcük Türleri)……..29
Fiil (Eylem)…….38
Fiilimsi (Eylemsi)……...44
Ek-Fiil (Ek-Eylem)…….45
Fiil Çatısı……46
Cümlenin Ögeleri……48
Cümle Bilgisi……..50
Anlatım Bozukluğu…….52

ANLAM BAKIMINDAN SÖZCÜKLER (KELİMELER)

1) Gerçek (Sözlük) Anlam
2) Mecaz (Değişmece) Anlam
3) Somut Anlam
4) Soyut Anlam
5) Dolaylama
6) Terim Anlam

1) GERÇEK (SÖZLÜK) ANLAM

Söylendiği zaman zihnimizde (aklımızda) oluşturduğu ilk anlama, temel anlamına *gerçek anlam* denir. Günlük hayatta en çok kullanılan anlamıdır.

"Soğuk" sözcüğünün aklımıza gelen ilk anlamı; ısısı düşük olan, sıcak olmayandır.

- Bu sokağın çeşmelerinden **soğuk** sular akardı.

"İnce" sözcüğünün aklımıza gelen ilk anlamı; dar olan, kalınlığı az olandır.

- Üzerinde **ince** bir gömlek vardı.

"El" sözcüğünün aklımıza gelen ilk anlamı; kolun parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümdür.

- **Elindeki** kağıtları masanın üzerine bıraktı.

- Çocuk **ağır** çantayı kaldıramadı.
- Evin camlarını **kırmışlar**.
- Bahçedeki kuru otları **yakmışlar**.
- Top oynarken okulun camını **kırmışlar**.
- Bu **karanlıkta** dolaşmaktansa evde otururum.
- Terliyken **soğuk** bir şey içme.

2) MECAZ (DEĞİŞMECE) ANLAM

Sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak kazanmış olduğu yeni anlama *mecaz anlam* denir.

- Söylediklerimizin **soğuk** karşılanmasına üzüldüm.
- Yaşlı kadına yer vermen **ince** bir davranış.
- Dağın ardından iki **el** silah sesi geldi.
- Çocuğu **ağır** işlerde çalıştırmayın.
- Beni **kırma**, birlikte oynayalım.
- Sınavda yüksek not almazsam **yandım**.
- Ne olur beni **kırma**, tiyatroya birlikte gidelim.
- Bu **karanlık** işlerin hesabını sorarlar bir gün
- Geçmişi **karanlık** bu adama pek güvenmiyorum.

- ✓ **UYARI:** İnsan veya başka bir varlığa ait bir özellik diğer varlıklara verilirse buna *yan anlam* veya *yakıştırmaca* denir. Şıklarda yan anlam yoksa mecaz kabul edilir.

- Kapının **kolu**
- Arabanın torpido **gözü**
- Ayakkabının **burnu**
- Uçağın **kanadı**

3) SOMUT ANLAM

Türkçede bazı sözcükler beş duyumuzun (görme, dokunma, işitme, koklama, tatma)"herhangi birisi ile" algılanabilen varlıkları karşılar. Böyle sözcüklere *somut anlamlı* sözcükler denir.

- Kitap, ağaç, soğuk, hava, Emine, su, mavi, taş…

4) SOYUT ANLAM

Türkçe sözcüklerin bazısı da beş duyumuzun "herhangi birisi ile" algılayamadığımız varlıkları karşılar. Böyle sözcüklere *soyut anlamlı* sözcükler denir. Bunların varlığını aklımız ve hislerimizle algılayabiliriz.

- Allah, rüya, sevgi, neşe, hüzün, korku, iyilik, şüphe, cesaret, güzellik, barış, düşünmek…

- ✓ **UYARI:** Bazı somut anlamlı kelimeler kullanıldıkları cümleye göre soyut; soyut anlamlılar da somut anlam kazanabilirler.

"Yol" sözcüğü somut olduğu halde
- Bu işi yapmanın bir **yolu** olmalı.

Örneğinde soyut anlam taşır.
"Sevgi" sözcüğü soyut olduğu halde
- **Sevgi** en sevdiğim arkadaşımdır.

Cümlesinde somut anlam kazanmıştır.

5) DOLAYLAMA

Bir sözcükle anlatılabilecek bir kavramın birden fazla sözcükle anlatılmasına *dolaylama* denir.

- **Ulu önder** dünyaca sevilen bir kişiydi.
- Bu korkunç ses **ormanlar kralına** ait olmalı.
- Bu sene **bacasız sanayiden** çok para kazandık.
- Atatürk'ün hayatı **beyaz perdeye** aktarıldı.
- Zonguldak'ın geçim kaynağı **kara elmastır**.
- **Yavru vatanda** güzel bir tatil yaptık.
- Çukurova'da **beyaz altına** rağbet çok.
- Bizim takım yeni bir **file bekçisi** aldı.

Ulu önder Mustafa Kemal ATATÜRK
Ormanlar kıralı Aslan
Bacasız sanayi Turizm
Beyaz perde Sinema
Kara elmas Kömür
Yavru vatan Kıbrıs
Beyaz altın Pamuk
File bekçisi Kaleci
Derya kuzusu Balık

6) TERİM ANLAM

Bir bilim veya sanat dalıyla ilgili özel bir kavramı ifade eden sözcüklere *terim anlamlı* sözcükler denir.

- Matematik: Üçgen, denklem, kesir…
- Fen: Hücre, çekirdek, kuvvet…
- Dil Bilgisi: Yüklem, virgül, sıfat…
- Coğrafya: Dağ, enlem, ekvator…
- Edebiyat: Roman, uyak, dize…

- Müzik: Nota, porte, sol anahtarı…
- Tiyatro: Perde, sufle, sahne…

SÖZCÜKLERDE ANLAM İLİŞKİLERİ

1) Eş Anlamlı (Anlamdaş) Sözcükler
2) Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler
3) Zıt (Karşıt) Anlamlı Sözcükler
4) Genel (Kapsamlı) – Özel (Dar) Anlam
5) Yansıma
6) İkileme

1) EŞ ANLAMLI (ANLAMDAŞ) SÖZCÜKLER

Yazılışları ve okunuşları farklı, anlamları aynı olan sözcüklere *eş anlamlı* sözcükler denir.

İsim = Ad	Sene = yıl	Yasa = Kanun
Eser = Yapıt	Güz = Sonbahar	İstiklal = Bağımsızlık
Cevap = Yanıt	Zayıf = Sıska	Müdafaa = Savunma
Mazi = Geçmiş	Neşeli = Şen	

- **Güz** mevsiminde ağaçlar yapraklarını döküyor.
- Buranın **sonbahar** yağmurları meşhurdur.
- **Yasalara** uymamız gerekir.
- Hakkımızı savunabilmek için **kanunları** bilmeliyiz.
- Son **eserinde** güncel olayları anlatır.
- **Yapıtlarında** oldukça sade bir dil kullanır.

✓ **UYARI:** Eş anlamlı sözcüklerin aynı cümlede kullanılması anlatım bozukluğuna neden olur.

- Yemek yemediğinden çok **zayıf** ve **sıska** oldu.
- Arkadaşımı bugün çok **neşeli** ve **şen** görüyorum.
- **Cevap** ve **yanıt** hakkını kullanmak istemiyor.

✓ **UYARI:** Yakın anlamlı kelimeler eş anlamlı değildir.

Eş – Dost Yalan – Yanlış Doğru – Dürüst

- Bayramlarda **eşi dostu** ziyaret etmeliyiz.
- Olayları **yalan yanlış** anlatıyor.
- Ödevini **doğru dürüst** yaramamış.

2) EŞ SESLİ (SESTEŞ) SÖZCÜKLER

Yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan sözcüklere *eş sesli* sözcükler denir. Zihnimizde en az iki gerçek anlam çağrıştırır.

Sol= Solmak fiili - Yön, sağ karşıtı
El= Organ - Yabancı
Yüz= surat, sima - Yüzmek fiili - 100, rakam
Gül= Gülmek fiili – Çiçek - Çağıldayarak akma

- **Gülünce** yüzünde **güller** açardı.
- Kendi **eliyle** onu teslim etmişti **ellere**.

Su akar **güldür güldür**.
Mendilim dolu **güldür**.
Yeri göğü yaratan
Bir gün beni de **güldür**.

Bahçede var **yüz** güzel
Endam güzel **yüz** güzel
Uzaklara açılma
Kıyılarda **yüz** güzel

- ✓ **UYARI:** İnceltme işareti ( ) ile birbirinden ayrılan kelimeler sesteş değildir.

Adet= Sayı	Kar= Hava olayı
Âdet= Gelenek, örf	Kâr= Kazanç
Hala= Babamızın kız kardeşi	Alem= Bayrak, kubbe, sancak
Hâlâ= Henüz, şimdilik	Âlem= Âlem

3) ZIT (KARŞIT) ANLAMLI SÖZCÜKLER

Aralarında bir ilgi bulunduğu halde anlamca birbiriyle çelişen, birbirinin karşıtı olan sözcüklere *zıt anlamlı* sözcükler denir. Her sözcüğün karşıtı yoktur.

Pahalı x Ucuz	Siyah x Beyaz
Uzak x Yakın	Ak x Kara
Acemi x Usta	Cimri x Cömert
Açık x Kapalı	İyi x Kötü
Kalın x İnce	İnmek x Çıkmak
Kolay x zor	Aç x Tok
İleri x Geri	Dar x Geniş
Uzun x Kısa	En x Boy
Gece x Gündüz	Bencil x Fedakar
Ağlamak x Gülmek	Güzel x Çirkin

- ✓ **UYARI:** Bir sözcüğün olumsuzu o sözcüğün zıddı (karşıtı) demek değildir.

	Olumsuzu	Karşıtı
Akıllı	Akılsız	Deli
Sulu	Susuz	Kuru
Tatlı	Tatsız	Acı
Gelmek	Gelmemek	Gitmek
Almak	Almamak	Vermek

4) GENEL (KAPSAMLI) – ÖZEL (DAR) ANLAM

Bazı sözcükler kavramları veya varlıkları toplu olarak içine alır, yani kapsar. Bu sözcüklere *genel anlamlı* sözcükler denir.

Bazı sözcükler de kavramları veya varlıkları toplu olarak içine almaz, bir varlığın veya kavramın içinde yer alır. Bu sözcüklere de *özel anlamlı* sözcükler denir.

Güvercin Kuş Hayvan Canlı Varlık

ÖZEL GENEL

Papatya Çiçek Bitki Canlı Varlık

5) YANSIMA

Doğada canlı veya cansız varlıkların çıkardıkları seslerin taklit edilmesiyle oluşan sözcüklere *yansıma* denir.

Kalemin kırılırken çıkardığı **çat** sesi,
Hayvanların çıkardığı **me**, **miyav**, **hav hav** gibi sesler.

- ➢ Bahçedeki köpek bütün gece **havladı**.
- ➢ Şelalenin **şırıltısı** ormanın içine kadar yayılıyordu.
- ➢ Duyulan tek ses yaprakların **hışırtısıydı**.
- ➢ Kedinin acı **miyavlaması** ile uyandı.

6) İKİLEME

Anlatıma çekicilik kazandırmak, anlamı güçlendirmek amacıyla çeşitli sözcüklerin art arda kullanılmasıyla oluşan söz öbeklerine ***ikileme*** denir.

- ✓ **UYARI:** İkilemeler her zaman ayrı yazılır. İkilemeyi oluşturan sözcüklerin arasına noktalama işaretleri konmaz.

İkilemi Çeşitleri

1) Aynı Sözcüğün Tekrarı İle
   - Arkadaşınla **güzel güzel** oyna.
   - Biriktirdiğin parayı **azar azar** harca.
   - **Ağır ağır** çıkacaksın bu merdivenlerden
   - Git **güle güle** uğurlar olsun.
2) Yakın Anlamlı Sözcükler İle
   - **Yalan yanlış** bilgileri sil artık kafandan.
   - Derslerine **doğru dürüst** çalış.
   - **Eş dost** herkes oradaydı.
3) Karşıt Anlamlı Sözcükler İle
   - Konuyu **az çok** o da benim kadar biliyor.
   - Onunla **aşağı yukarı** on yıl önce tanıştık.
   - **İyi kötü** geçinip gidiyoruz.
4) Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız Sözcükler İle
   - **Ufak tefek** bir çocuk içeri girdi.
   - **Hesap mesap** bilmez o adam.
   - Hayatın **eğri büğrü** yollarında ilerliyorum.
   - Üzerinde **eski püskü** bir elbise vardı.
5) Her İkisi de Anlamsız Sözler İle
   - **Mırın kırın** etme de olanları anlat.
   - Şu **ıvır zıvır** eşyaları çöpe atın.
   - **Abuk subuk** sözlerle herkesi çileden çıkardı.
   - Sana kaç kere **abur cubur** yeme dedim.
6) Yansıma Olan Sözcükler İle
   - Aralarında **fısıl fısıl** konuşuyorlar.
   - Minik dere **şırıl şırıl** akıyordu.
   - Bütün gece **horul horul** uyudu.
   - Vur davula **güm güm** gümlesin.

CÜMLEDE (TÜMCEDE) ANLAM

1) Atasözü
2) Deyim
3) Vecize (Özdeyiş)
4) Koşul (Şart) Cümlesi
5) Neden – Sonuç Cümlesi
6) Tanım Cümlesi
7) Karşılaştırma cümlesi
8) Nesnel (Objektif) Yargı Bildiren Cümle
9) Öznel (Subjektif) Yargı Bildiren Cümle
10) Benzetme Cümlesi
11) Dolaylı Anlatım

1) ATASÖZÜ

Milletlerin yüzyıllar boyunca geçirdikleri denemelerden ve bunlara dayanan düşüncelerden doğmuş olan sözlere *atasözü* denir. Milletlerin ortak düşünce, yaşayış, inanış ve gelenekleri atasözüne yansır.

Özellikleri

1) Söyleyeni belli değildir. Anonim sözlerdir.
2) Kalıplaşmış sözlerdir. Sözcüklerin yerleri değiştirilemez ve yerlerine başka sözcükler konulamaz.
   - Ak akçe, kara gün içindir.
   - Derdini söylemeyen derman bulamaz.
3) Öğüt verir, yol gösterir.
   - Taş taşı laf taşıma.
   - Taşıma su ile değirmen dönmez.

2) DEYİM

Kavramları, olayları mecaz yoluyla belirten kalıplaşmış söz gruplarına *deyim* denir.

Özellikleri

1) Kalıplaşmış söz öbekleridir.
2) En az iki sözcükten oluşur.
   - Hak vermek — Deli dolu
   - Burnu büyümek — Ağzı yanmak
   - Burun kıvırmak — Ateşle oynamak
   - Can pazarı — Ağız birliği etmek
3) Deyimleri oluşturan sözcükler çoğunlukla gerçek anlamından uzaklaşarak mecaz anlam kazanırlar.
   - Aldığı haberden sonra küplere bindi.
   - Ağız ağıza verip konuşuyorlar.
   - Eksik bir şey bulamayınca çamur attılar.
   - Sabret işin çoğu gitti azı kaldı.
   - Ne var ne yok diye göz attım. (kontrol etmek)
   - Akşama kadar gözlerim yollarda kaldı. (bekleyip durmak, merak etmek)

3) VECİZE (ÖZDEYİŞ)

Ünlü kişilerce söylenmiş özlü sözlere *vecize* denir.

- Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. (Mustafa Kemal ATATÜRK)
- Dinlenmemek üzere yürümeye karar verenler asla ve asla yorulmazlar. (Mustafa Kemal ATATÜRK)
- Ne insanlar gördüm üzerlerinde elbise yoktu, ne elbiseler gördüm içinde insandan eser yoktu.(Mevlana)
- Başarısız ola ola başarıya ulaştım. (Thomas Edison)
- Güzellik görenin gözündedir. (Margaret Hungerford)

4) KOŞUL (ŞART) CÜMLESİ

Bir olayın gerçekleşebilmesi için başka bir olayın varlığının gerekliğini bildiren cümlelere *şart* cümlesi denir. "-se, -sa; -ınca, -ince; -dıkça, -dikçe gibi eklerle; mı, mi edatıyla ve üzere sözcüğüyle yapılır."

- Yarın hava güzel olur**sa** dışarıya çıkarsın.
  şart olay
- Param yeter**se** kitap alacağım.
- Ödevini yapar**sa**n gezmeye gideriz.
- İşim erken biter**se** eve gideceğim.
- Bilet bulur**sa**m tiyatroya gideceğim.
- İyi beslen**ince** hastalanmazsın.
- İyi düşün**ünce** nerede yanıldığını anlarsın.
- Doğruyu söyleme**dikçe** bu işte çalışamazsın.
- Ödevini yapma**dıkça** dışarı çıkmayacaksın.
- İnsan istedi **mi** başarılı olur.
- Kitabı haftaya vermek **üzere** aldım.

5) NEDEN – SONUÇ CÜMLESİ

Eylemin niçin yapıldığını (gerekçesini) ve sonucunda ne olduğunu bildiren cümlelere *neden – sonuç* cümlesi denir. "için; -dan, -den; diye" ile yapılır. Niçin sorusuyla bulunabilir.

- Hastalandığı **için** okula gelemedi.
  neden sonuç
- Cevabını bilmediği **için** soruyu boş bıraktı.
- Korktuğu **için** şu sevimli köpeğe yaklaşamıyor.
- Bilmediğin**den** yanlış yaptı.
- Uyanamadığın**dan** derse geç kalmış.
- Yalan söyledi **diye** işten attılar.

6) TANIM CÜMLESİ

Bir kavramı belirgin özellikleriyle anlatan, tarif eden cümlelere *tanım* cümlesi denir.

- Kitap, en iyi dosttur.
- Müzik, duyguların notalarla ifadesidir.
- Sanat, düşünceyi anlamlı kılma çabasıdır.
- Dostluk, birlikte başlayıp birlikte bitirmektir.
- Ölçek, haritada küçültme oranıdır.
- Yazı, insanların düşünce ve isteklerini iletmek için yararlandıkları bir anlatım aracıdır.

7) KARŞILAŞTIRMA CÜMLESİ

Birden fazla nesneyi benzer veya farklı yönlerden kıyaslayan cümleye *karşılaştırma* cümlesi denir. "en, daha" sözcükleri kullanılır.

- Açelya, **en** sevdiğim çiçektir.
- Gökyüzü bugün **daha** mavi görünüyor.
- Arkadaşım o zaman da çalışkandı.

8) NESNEL (OBJEKTİF) YARGI BİLDİREN CÜMLE

Doğruluğu ya da yanlışlığı ispatlanabilen, kişiden kişiye değişmeyen tarafsız yargı bildiren cümlelere *nesnel yargılı* cümle denir. Gözlem ve deneye dayalı olduğu için herkesçe aynıdır.

- İstanbul Türkiye'nin en kalabalık şehridir.
- Türkiye'de en yüksek sıcaklık yazın olur.
- Sınıfımızda şu an yirmi beş öğrenci var.
- Oyundaki olaylar Ankara'da geçiyor.
- Yazar romanlarındaki kahramanları çoğunlukla kadınlardan seçmiş.

9) ÖZNEL (SUBJEKTİF) YARGI BİLDİREN CÜMLE

Doğruluğu ya da yanlışlığı ispatlanamayan, kişiden kişiye değişen yargı bildiren cümlelere *öznel yargılı* cümle denir.

- Yaz en sevdiğim mevsimdir.
- Dün izlediğim tiyatro çok güzeldi.
- Bu kitap beni çok etkiledi.
- İstanbul, Türkiye'nin en güzel şehri.
- Bu sanatçının sesine bayılıyorum.

10) BENZETME CÜMLESİ

Bir varlığın başka bir varlığın özellikleriyle anlatıldığı cümlelere *benzetme* cümlesi denir.

- Pamuk gibi ellerin var.
- Elma gibi yanakları var.
- Davetsiz misafir gibi ortada kaldı.

11) DOLAYLI ANLATIM

Bir kişiye ait sözlerin, yazıların ikinci kişinin ağzından yeniden ifade edilmesini *dolaylı* anlatım denir.

- Öğretmenimiz çok ders çalışmamız gerektiğini söyledi.
- Mektubunda üç ay sonra döneceğini yazmış.
- Konunun son bölümlerini anlayamadığını söyledi.

SES BİLGİSİ

1) Büyük ünlü uyumu
2) Küçük ünlü uyumu
3) Kaynaştırma harfleri
4) Ses düşmesi
5) Geniş ünlünün daralması
6) Ses türemesi
7) Sert sessiz yumuşaması
8) Sertleşme (sessiz benzeşmesi)
9) Ulama
10) Vurgu

1) BÜYÜK ÜNLÜ UYUMU

	DÜZ		YUVARLAK	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e	i	ö	ü

Kalınlık incelik uyumudur. İlk hecedeki ünlü kalınsa sonraki hecelerdeki ünlü de kalın, inceyse ince ünlü olur.

A,I,O,U ⟶ A,I,O,U
E,İ,Ö,Ü ⟶ E,İ,Ö,Ü

Öğütlerimiz Öğretmenim Öğrenci Koyunlar Konuşmacı

Büyük Ünlü Uyumu İle İlgili Bazı Özellikler

1. Türkçe oldukları halde zamanla ses değişikliğine uğramış kelimeler büyük ünlü uyumuna uymaz.

Alma ⟶ ~~Elma~~
Ana ⟶ ~~Anne~~
Kangı ⟶ ~~Hangi~~
Kala ⟶ ~~Kale~~
Karındaş – Kardaş ⟶ ~~Kardeş~~

2. Türkçemize yabancı dillerden girmiş bazı kelimeler büyük ünlü uyumuna uymayabilir.
İnsan Dünya Kitap Gazete Otomobil Televizyon

Uyarı: Bazı yabancı sözcükler büyük ünlü uyumuna uyabilir.
İskele (İtalyanca) Sosyal (Fransızca) Radyo (İngilizce) Emniyet (Arapça)

3. Birleşik sözcüklerde ve tek heceli sözcüklerde büyük ünlü uyumu aranmaz.

Kadıköy	Türk
Gecekondu	Dört
Hanımeli	Ev

4. Bazı ekler büyük ünlü uyumunu bozar.
-Kİ: yarınki, akşamki, arabadaki
-KEN: Yaparken, koşarken
-YOR: gidiyor, sevmiyor
-LEYİN: akşamleyin, sabahleyin
-(İ)MTIRAK: yeşilimtrak, ekşimtrak
-GİL: baklagil, halamgil, turunçgil

2. KÜÇÜK ÜNLÜ UYUMU

Düzlük yuvarlaklık uyumudur. İki kuralı vardır.

*Sözcüğün ilk hecesindeki ünlü harf düz ise diğer hecedeki ünlüler de düz olmalı.

(a-e-ı-i) ⟶ (a-e-ı-i)

Kapılar Bağımsızlık Çiçeklik Sıcaklık

*Sözcüğün ilk hecesindeki sesli yuvarlak ise ondan sonra gelecek hecedeki sesli ya dar yuvarlak ya da düz geniş olmalıdır.

(o-ö-u-ü) ↗ (a-e)

(o-ö-u-ü) ↘ (u-ü)

Sonsuzluk Dürüst

Öğretmen Öğrenci Umutlarımız Sonuçlandırmak

Uyarı: -yor eki uyumu bozar. Geliyor, yapıyor, söylüyor…

3. KAYNAŞTIRMA HARFİ

Türkçe bir sözcükte iki ünlü harf yan yana gelmez. Sesli ile bir sözcükten sonra sesli ile başlayan ek getirildiğinde araya Y, Ş, S, N ünsüzlerinden biri gelir. Bu harflere kaynaştırma harfleri denir.

Bahçe**y**e Oda**n**ın Kapı**s**ı İki**ş**er

Anası**n**ın kuzu**s**u (tamlama ekleri)
Kale**y**i fethettik (-i, -e hal ekleri)
Oku**y**acak (gelecek zaman eki, -ecek, acak)
Altı**ş**ar (üleştirme eki, -er, -ar)
Okuyan (fiilden sıfat yapan ek, -en, -an)

4. SES DÜŞMESİ

*Sonu "k" ile bitten sözcüklere küçültme eki geldiğinde "k" ünsüzü düşer.

Küçük – cük ⟶ Küçücük
Minik – cik ⟶ Minicik
Ufak – cık ⟶ Ufacık

*Bazı iki heceli sözcükler ünlü harfle başlayan bir ek aldıktan sonra hecelerindeki dar ünlü düşer.

Karın – ım ⟶ Karnım
Şekil – i ⟶ Şekli
Kayıp - ol ⟶ Kaybol
Fikir – i ⟶ Fikri

5. GENİŞ ÜNLÜ DARALMASI

Son hecesi geniş seslilerle (a-e) bitten sözcüklere -yor eki getirildiğinde geniş sesliler daralarak ı, i, u, ü olur.

Anla – yor ⟶ Anl**ı**yor
Yaşa – yor ⟶ Yaş**ı**yor
Ye – yor ⟶ Y**i**yor

6. SES TÜREMESİ

Tek heceli bazı sözcüklere küçültme eki getirildiğinde sesli türemesi olur.

Bir – cik ⟶ Bir**i**cik
Gül – cük ⟶ Gül**ü**cük
Genç – cik ⟶ Genc**e**cik

7. SERT SESSSİZ YUMUŞAMASI

Süreksiz sessizlerle bitten bir kelime sesliyle başlayan bir ek aldığında sondaki sert sessizler yumuşar.

P – ç – t – k

↓ ↓ ↓ ↓

b c d g,ğ

Kitap – ım ⟶ Kita**b**ım
Ağaç – a ⟶ ağa**c**a
Yurt – umuz ⟶ Yur**d**umuz
Renk – I ⟶ Ren**g**i
Gelecek – im ⟶ Gelece**ğ**im

Uyarı: Özel isimlerde yumuşama sadece söyleyişte olur, yazışta olmaz.

Yazılış	Söyleniş
Gemlik'e	Gemliğe
Zeynep'in	Zeynebin
Ahmet'e	Ahmede

8. SERTLEŞME (SESSİZ BENZEŞMESİ)

Türkçe sözcüklerde sert sessizden sonra yine sert sessiz gelmelidir.

(F – S – T – K – Ç – Ş – H – P) + (c – d – g)

↓ ↓ ↓

ç t k

Sokak – da ⟶ Sokak**t**a
Türk – ce ⟶ Türk**ç**e
Bas – gı ⟶ Bas**k**ı
Diş – ci ⟶ Diş**ç**i

9. ULAMA

Ünsüz harfle bitten sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir sözcük geldiği zaman ulama yapılır. Iki sözcük arasında noktalama işareti varsa ulama yapılmaz.

Tür**k a**skeri Mehmet **A**ki**f E**rsoy

10. VURGU

a. Kurallı fiil cümlesinde vurgu yüklemden önceki sözcüktedir.

Yarın istanbul'a annemle gideceğim.
vurgu yüklem

Annemle İatanbul'a yarın gideceğim.
vurgu yüklem

Yarın annemle İstanbul'a gideceğim.
vurgu yüklem

b. Devrik fiil cümleelerinde vurgu yuklemdedir.

Son tren de kalktı ben yetişemeden.
Yüklem, vurgu

Döndü son kuşlar da yuvalarına.
Yüklem, vurgu

c. İsim cümlelerinde vurgu yüklemdedir.

Söylediklerinin hepsi güzel.
Yüklem, vurgu

Çiçeği büyüten sevgidir.
Yüklem, vurgu

ç. “mi”li soru cümlelerinde vurgu “mi” soru ekinden önceki sözcüktedir.

Sen mi yaptın bütün bunları?

Ayva çiçek açmış **yaz** mı gelecek?

d. Diğer soru cümlelerinde vurgu soru bildiren ögenin üzerindedir.

Bana **ne** aldın?

Kim benimle gelmek ister?

PARAGRAF BİLGİSİ

1)Paragrafın Yapısı (Bölümleri)
2) Paragrafta Konu (İçerik)
3) Paragrafta Ana Düşünce (Ana Fikir)
4) Paragrafta Yardımcı (Yan) Düşünceler
5) Paragrafta Başlık
6) Paragraf Oluşturma
7) Paragraf Tamamlama
8) Duyulara Seslenme
9) Duygulara Seslenme
10) Anlatım Biçimleri
11) Düşünceyi geliştirme yolları

1) PARAGRAFIN YAPISI (BÖLÜMLERİ)

a) Giriş Bölümü: Her paragrafın bir giriş bölümü vardır. Giriş bölümü bir cümleden oluşur. Bu bölüm yargı bildirir. Ayrıntılara girmeden konu tanıtılır. Örneklere yer verilmez. Cümleyi anlam ve yapı yönünden öncesine bağlayacak edatlara, bağlaçlara ve zamirlere bu bölümde kesinlikle yer verilmez. (ama, çünkü, yalnız, fakat, ne var ki, oysa, ne yazık ki, madem…)

Örnek: Aşağıdakilerden hangisi giriş cümlesi olur?
A) Asıl kök ve öz derinliklerdedir.
B) Bize düşen görev bunları araştırmak, incelemek, gerçek değerini ortaya çıkarmaktır.
C) Anadolu insanı, ezgilerin söz dokusuna yüklediği hayat hikayesini nesilden nesile taşıyagelmiştir.
D) Bu nedenle halk türkülerinin ezgileri bir buz dağının su yüzündeki görüntüsü gibidir.

b) Gelişme Bölümü: Giriş cümlesiyle tanıtılan konu gelişme bölümünde açıklık kazanır ve iyice genişletilir. Bu bölüm birden çok cümleden oluşur. Konu ile ilgili örnekler verilir. Böylece düşünceye inandırıcılık kazandırılır. Konunun etkili bir şekilde anlatılması için benzetmelerden, karşılaştırmalardan vb. yararlanılır. Paragrafın yardımcı düşünceleri genellikle bu bölümde bulunur.

c) Sonuç Bölümü: Paragrafın başında tanıtılan, örneklerle ve diğer düşüncelerle geliştirilen konunun bir sonuca bağlandığı bölümdür. Genellikle bir cümleden oluşur. Çoğu zaman ana düşüncenin bu bölümde verildiği görülmektedir.

Örnek: Yıllardır yurdu geziyor, şehir şehir, kasaba kasaba. Anadolu insanını iyi tanıyor; nasıl yaşarlar, ne yerler, nelerden hoşlanırlar? Bir de büyük yazarmış. Okudum onu ancak…

Bu paragrafın sonuna aşağıdaki cümlelerden hangisinin getirilmesi uygundur?
A) Anadolu'yu çok iyi anlatmış.
B) Oldukça başarılı bir anlatımı varmış.
C) Hayal kırıklığına uğradım.
D) Türk yazarlarını yücelten, Anadolu'yu anlatmalarıdır.

2) PARAGRAFTA KONU (İÇERİK)

Üzerinde durulan, hakkında yazı yazılan, söz söylenen, her türlü kavramdır. Her yazının bir konusu vardır. Her şey konu olabilir. Yaşam sevinci, köyden kente göç, dil yanlışları, ölüm, yalnızlık, dostluk, vatan sevgisi, hasret en çok işlenen konulardır. Bir paragrafın konusu, o paragrafta en genel anlamda üzerinde durulan olay, olgu, durum ve kavramdır.

Yazar bu parçada ne anlatıyor?
Bu yazıda nelerden bahsediliyor?
Gibi soru kalıpları bize "konu"yu verir.

Örnek: Kitle iletişim araçları, kitleleri bilgilendirmek ya da onları, hızla değişen dünyanın temposundan kaynaklanan rahatsızlıklardan kurtarmak için hoşça vakit geçirmekten, sistematiği belirlenmemiş akımların içine sürüklenmeye kadar bir çok amaca hizmet etmeye başladı.

Yukarıdaki parçanın konusu nedir?
A) Teknolojik gelişim
B) İletişim araçlarının işlevi
C) Dünyadaki değişmeler
D) İletişim araçlarındaki değişim

3) PARAGRAFTA ANA DÜŞÜNCE (ANA FİKİR)

Bir yazının yazılmasına neden olan ve yazının özünü oluşturan düşünce ana düşüncedir. Buna sanatçının okuyucuya vermek istediği mesaj da denebilir. Ana düşünce paragrafta bir cümle halinde verilebileceği gibi parçanın bütününe de serpiştirilebilir. Şiirlerde ana düşünce yerini tema denir.

Yazar bu yazıyı niye yazmış?
Yazarın vermek istediği mesaj nedir?
Bu paragrafta vurgulanmak istenen düşünce nedir?

Gibi soru kalıpları bize "ana düşünce"yi verir.

Örnek: El halısında desen, göz değmesin diye nazar boncuğu; serilen eve bolluk ve bereket getirsin diye ağacı; birlik beraberlik, dirlik ve düzenlik getirsin diye zincir haline gelmiş halkalar şeklinde gösterilir.

Paragrafta vurgulanmak istenen düşünce nedir?

A) Halı desenlerini herkes kendine göre yorumlayabilir.
B) Halıdaki desenlerin kendine özgü bir anlamı vardır.
C) Halı dokunurken şekiller kendiliğinden ortaya çıkar.
D) Bütün desenler, birbirini bağlı zincir şeklindedir.

4) PARAGRAFTA YARDIMCI (YAN) DÜŞÜNCELER

Her paragraf bir ana düşünce üzerine kurulur. Bu düşüncenin anlaşılır ve inandırıcı kılınması için de yardımcı düşüncelere ihtiyaç vardır. Yardımcı düşünceler ana düşünceyi örnekler, açıklar ve destekler. Böylece verilmek istenen mesaj okuyucunun zihninde somutlaştırılmış olur. Bir paragrafta birden fazla yardımcı düşünce vardır. Genellikle gelişme bölümünde bulunur.

Bu paragraftan aşağıdakilerden hangisi çıkarılamaz?
Bu paragrafta aşağıdakilerden hangisine değinilmemiştir?
Bu paragraftan aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?
Bu paragrafta aşağıdakilerin hangisinden söz edilmemiştir?

Gibi soru kalıpları bize "yardımcı düşünce"yi bulmada yardımcı olur.

Örnek:

Sen Mehmetçiksin,
Önümüzde ışık, gönlümüzde aşk,
Doğarsın bu yurda adak olarak,
Hürriyet öpen dudak olarak
Yürekte sen varsın, başta sen varsın.

Şiirde Mehmetçik ile ilgili olarak aşağıdakilerin hangisinden söz edilmemiştir?

A) Yurdu için kendini feda edeceğinden.
B) Hürriyete değer verdiğinden.
C) Kahramanlığının dünyaca bilindiğinden.
D) Milletçe sevildiğinden.

5) PARAGRAFTA BAŞLIK

Bir yazının başlığı, o yazıda anlatılan konunun, vurgulanmak istenen ana düşüncenin en kısa, yalın ve açık biçimidir. Bir paragrafın başlığı bulunurken öncelikle o yazının ne anlattığı belirlenmelidir.

Örnek: Şiir, edebiyat türleri içinde sesle okunmayı en çok gerektiren sanattır. Nasıl tiyatro oynanmak içinse, şiir de ses olarak dudaklarımızdan dökülmek içindir, denilebilir. Şiiri diğer edebiyat türlerinden ayıran en belirgin özellik, sese en çok bağlı sanat oluşudur.

Paragrafa en uygun başlık aşağıdakilerden hangisidir?

A) Şiir Okumanın Önemi B) Şiir ve Ses
C) Sesin Önemi D) Şiir Sanatı

6) PARAGRAF OLUŞTURMA

Giriş, gelişme ve sonuç cümlelerinin bulunup bir anlam bütünlüğü içerisinde sıralanmasıdır.

Örnek:

1. Sonra kuşlar, sincaplar bu zamansız rüzgara hayret ederek üşüyorlardı.
2. Ağaçları ve çiçekleri ürperişler içinde gördüm.
3. İnatçı bir rüzgar yeşilde alacağı varmış da alamamışcasına esiyor esiyordu.
4. Toroslara vardığımda her taraf yeşillikler içindeydi.

Yukarıdaki cümlelerle bir paragraf oluşturulduğunda sıralama nasıl olur?

A) 2-4-1-3 B) 4-3-2-1
C) 3-1-2-4 D) 1-3-4-2

7) PARAGRAF TAMAMLAMA

Paragraf tamamlama, giriş cümlesini ve sonuç cümlesini bulma ile ilgilidir.

Örnek: … Adeta yarış atı gibi sınavdan sınava koşturuyorlar. Çocuk, kendini tanımadan hayatın karmaşıklığı içinde buluveriyor kendini. Sonuçta çocuklar kendilerini yetiştiremiyor ve çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalıyorlar.

Paragrafın başına aşağıdaki cümlelerden hangisi getirilirse parça anlam yönünden tamamlanmış olur?

A) Çocuklar güç işlerde çalıştırılmaktadır.
B) Çocuklarımız gün geçtikçe sağlıklı bir eğitim olmaktadırlar.
C) Çocuklarımız henüz ilkokul döneminde ağır bir sınav maratonuna giriyorlar.
D) Sınavlar, çocukları sağlık yönünden ciddi şekilde etkiliyor

Örnek: Sanat adamları daha çok düzeltmek, güzelleştirmek isteyenler arasından çıkar. Hemen hemen hiçbir sanat adamı, gördüklerini olduğu gibi söylemek istememiştir; seçer, büyütür, istese de istemese de …

Paragrafın sonuna aşağıdakilerden hangisinin gelmesi daha uygundur?

A) kendi kişiliğini katar.
B) nesnel davranmak zorundadır.
C) olayları olduğu gibi verir.
D) gerçeğin peşinde koşar.

8) DUYULARA SESLENME

İnsanın beş duyusu vardır (görme, tatma, duyma, dokunma, koklama). Cümlelerde bu beş duyu organından herhangi birisiyle algılanan bir ayrıntıya yer verilebilir.

Örnek: Kokuşmuş bir körfez, körfezin içinde birkaç kayık, ötüşerek karnını doyurmaya çalışan martılar, denizi, dağları büyük bir tehlikeye atan insanlar, tüm bunlar beni hayli düşündürdü. Ne oluyor bize? Buraları başkalarına mı satıyoruz? Diye acı acı düşündüm.

Yukarıdaki parçada hangi duygumuzla ilgili bir ayrıntıya yer verilmemiştir?

A) İşitme B) Koklama
C) Görme D) Tatma

9) DUYGULARA SESLENME

Duygu kalben algılanan hislerdir. (sitem, ümit, ümitsizlik, coşku, sevinç, korku, merak, endişe, yalnızlık…)

Örnek: Doğduğum köyde bir sokak vardı. Adı üstünde: Telgraf sokağı. Hem güzel, hem şirindi, hem dardı. O kadar dardı ki orda birbirine dokunur komşu evlerin saçağı. Aradım, nerde Telgraf Sokağı?

Diyen bir şair nasıl bir duygu içerisindedir?

A) Umutsuz B) Karamsar
C) Hasret D) Yalnızlık

10) ANLATIM BİÇİMLERİ

a) AÇIKLAYICI ANLATIM

Okuyucuyu herhangi bir konuda eğitmek ve ona bilgi vermek amacıyla başvurulan anlatım tekniğine *açıklayıcı anlatım* denir. Sade ve sanatsız bir dil kullanılır. Tanımlarla, örneklerle konunun en iyi biçimde anlaşılması sağlanır.

Örnek: Haldun Taner hikaye, tiyatro, makale ve fıkra türlerinde eserler vermiştir. Hikayelerinde genellikle büyük şehirdeki tipleri; bozulmuş ve iki yüzlü çevreleri anlatır. Tiyatrolarında da gecekondu bölgesinin cahil insanlarını ele almıştır.Bu tipler yerel dilleriyle konuşturulur. Bu eserleri okuyan insanın yüzünde tatlı bir tebessüm belirir.

b) ÖYKÜLEYİCİ ANLATIM

Bir duygunun, düşüncenin bir olay etrafında veya olaya bağlı olarak anlatılmasıyla oluşan anlatım tekniğine *öyküleyici anlatım* denir. Öykülemede yer, zaman ve kişi gibi unsurlara rastlanır. Genellikle geçmiş zaman kullanılır.

Örnek: Ayaşlı, beş ay hapiste tutsak kaldıktan sonra, dört arkadaşıyla bir gece hapisten kaçtı. Dağa çıktı. O zaman kendisine Battal'ın İbrahim diyorlardı ki, iki yahut üç yıl Kastamonu, Çankırı ve Bolu arasındaki dağlarda gezdi. Çoklarının evini basıp paralarını aldı.

c) BETİMLEYİCİ ANLATIM (TASVİR)

Gözleme dayanan anlatım tekniğine, sözcüklerle resim yapma sanatına *betimleyici anlatım* denir. Sıfatlara genişçe yer verilir. Betimlemede bir durum, olay, varlık okuyucunun gözünde canlandırılır.

Örnek: Ortada yeşil örtülü uzun bir masa. Kıyısında tahta sandalyeler. Karşı duvarda boydan boya dolap. Dolapta her birini bir öğretmenin kullandığı, küçük küçük gözler. Kimisi kilitli kimisi kilitsiz. Köşeye yakın, duvarın dibinde kömür sobası. Yanıp yanmadığı belli değil. Kapının arkasında kıvrık ağaçtan yapılmış askılık. Pencere önlerinde yığılı kitaplar, defterler. Öğrenci ödevleri, haritalar…

d) TARTIŞMACI ANLATIM

Herhangi bir konunun farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmesinden kaynaklanan anlatım tekniğine *tartışmacı anlatım* denir. Amaç karşı tarafın düşüncesini çürütmektir. Düşüncenin kanıtlanması için örnekler verir, tanıklar gösterilir, karşılaştırmalar yapılır. Soru cümleleriyle yazıya akıcılık kazandırılır. Konuşma havası sezilir.

Örnek: Eleştirmen eseri ön yargıyla ele almamalıymış. Ya nasıl ele almalı? Ön yargıyla ele alınmamış tek bir sanat yapıtı bilmiyorum. Eleştirmen, eleştiri yapmak için birtakım hazırlıklar ve seçmeler yapar. Bir kere bu seçmelerde bile bir önyargının varlığından söz edilemez mi? Bu seçme bile bir önyargıdır.

11) DÜŞÜNCEYİ GELİŞTİRME YOLLARI

a) TANIMLAMA (TARİF ETME)

Bir kavrama ait belirleyici özelliklerin anlatılmasıyla oluşan yönteme *tanımlama* denir. Tanımlamada "nedir?" sorusunun cevabı bulunur ve tanım cümleleri genellikle "-dır, -dir; -tır, -tir" ekleriyle veya "denir" ile biter.

Örnek: Annenin çocuğunu uyutmak için belli bir ezgiyle söylediği halk edebiyatı ürününe ninni denir. Anne çocuğuna ilişkin isteklerini, iyi dileklerini, kendi sevincini, üzüntülerini bu nazım şekli ile anlatır.

b) ÖRNEKLEME

Anlatılan konuyla ilgili değişik örneklerin verilmesiyle oluşan yönteme *örnekleme* denir. Amaç konunun, okuyucunun zihninde daha da belirginleşmesini sağlamaktır.

Örnek: Edebiyatımızda romancılar yaşadıkları dönemin ya da önceki dönemlerin izlerini eserlerine yansıtmışlardır. Bundan dolayıdır ki; edebiyatımızda Milli Mücadele yıllarını konu edinen bir çok yapıt vardır. Yakup Kadri'nin Yaban'ı; Tarık Buğra'nın Küçük Ağa'sı ve Halide Edip'in bir çok romanı bu muhteşem olayı işlemiştir.

c) KARŞILAŞTIRMA (MUKAYESE ETME)

Birden fazla düşünce, olay, kavram ya da durumun birbiriyle kıyaslanmasıyla oluşan yönteme *karşılaştırma* denir.

Örnek: Kış mevsiminden hiç hoşlanmam. Soğuğuyla, ulaşımıyla, yiyecek ve giyecekleriyle insana bir sürü sıkıntılar verir. Oysa yaz mevsimi öyle mi? Bir kere üşüme diye bir sorununuz, donma diye bir korkunuz olmaz. Bunun için de kat kat giyeceklere gereksinmeniz yoktur. Yiyeceklerimizin büyük bir bölümü de yaz mevsiminin ürünleridir.

d) TANIK GÖSTERME (ALINTILAMA)

Yazarın, düşüncelerini inandırıcı kılabilmek için ele aldığı konuda yetkili ve ünlü bir kimsenin sözlerinden alıntı yapmasıyla oluşan yönteme *tanık gösterme* denir. Kişinin sadece adı yetmez. Sözün aktarılmadığı yerde tanık gösterme söz konusu olmaz.

Örnek: Okuma tutkuların en asilidir. Ekmek bedeni nasıl beslerse, o da ruhu besler. Büyük yazarlar ömürlerinin çoğunu okumakla geçirirler. Montesguie: "Çeyrek saatlik bir okumanın gideremediği bir kederim olmamıştır." der.

SÖZCÜKLERİN YAPI ÖZELLİKLERİ

KÖK : Bir kelimenin, daha küçük parçalara ayrılmayan, anlamlı en küçük parçasına denir.
Kelimenin kökünün, kelimenin tamamı ile ilgili olmalıdır. Örnek: "Okul" kelimesinin kökü, "oku" fiilidir. Fakat bu kelimede "ok" kısmı da bir anlam taşır. Ama okul ile ok arasında bir ilgi yoktur.

Kökler iki çeşittir:
1. İsim Kökleri
2. Fiil Kökleri

İSİM KÖKLERİ : Bir varlığı, niteliği, ilgiyi veya duyguyu en kısa biçimde tanıtan köklere denir. Dört çeşittir:

a) Varlık kökleri : Çöl, yol, sıra, ev...
b) Nitelik kökleri : İyi, güzel, kötü...
c) Duygu kökleri : Ah, vah, tüh, ey...
d) İlgi kökleri : Ben, sen, o, ile, için...

İsim kökleri cümle içinde "isim, zamir, zarf, sıfat, edat, bağlaç ve ünlem" göreviyle kullanılabilir. Dilimizde isim kökleri en fazla üç heceden oluşur. Örnek: Karınca, kelebek, araba...

FİİL KÖKLERİ : Hareketleri, işleri anlatan köklere denir. Örnek: Gel-, otur-, ver- ...

Sesteş (Eşsesli) Kökler : Kullanıldığı cümleye göre hem isim, hem fiil olabilecek köklere denir. Örnek: Yaz, kız, geç...

GÖVDE : E n az bir yapım eki almış olan sözcüklere denir. Örnek: Uçak, gözlük, evci...

YAPILARINA GÖRE SÖZCÜKLER

1. Basit Sözcük : Hiç ek almayan veya yapım ekleri dışındaki ekleri almış olan sözcüklere denir.
Ev, yol, git, otur, evler, evi....

2. Türemiş Sözcük : İsim veya fiil köklerine çeşitli yapım ekleri getirilerek oluşan sözcüklerdir. Evli, yolluk, gergin, başla, ...

3. Birleşik Sözcük :İki veya daha fazla kelimenin birlikte kullanılmasıyla oluşan sözcüklerdir. Dedikodu, mirasyedi, Karaköy...

EKLER

Köklere getirilerek onların anlamlarını tamamlayan veya değiştiren parçalara ek denir. Ekler, tek başlarına anlamsızdır. Köklere getirilerek anlam kazanır. İki çeşit ek vardır:
1. Çekim Ekleri 2. Yapım Ekleri

ÇEKİM EKLERİ : Eklendiği kelimenin anlamını ve türünü değiştirmeyen, sadece cümledeki durumlarını belirten eklere denir.

YAPIM EKLERİ : Eklendiği köklerden yeni kelimeler türeten eklere denir. Yapım ekleri eklendiği kök veya gövdelerin her zaman anlamını, bazen de türünü değiştirir. İçinde bir yapım eki olan ve yeni kelimeler türetmeye elverişli birime **gövde** denir.

EKLER

Yapım Ekleri
1. İsimden isim yapan ekler
2. İsimden fiil yapan ekler
3. Fiilden fiil yapan ekler
4. Fiilden isim yapan ekler

Çekim Ekleri
a) İsim çekim ekleri
*İyelik ekleri
*Hal ekleri
*Tamlama ekleri
*Çoğul ekleri
b) Fiil çekim ekleri
*Kip ekleri
*Kişi ekleri

ÇEKİM EKLERİ

A) İSİM ÇEKİM EKLERİ

1. **İYELİK (AİTLİK) EKLERİ :** Eklendiği ismin karşıladığı varlığın kime veya neye ait olduğunu bildiren eklere denir.

Tekil Kişiler: Ben (-ım, -im, -um,-üm) Kitab-ım
Sen (-ın, -in, -un, -ün) Kitab-ın
O (-ı, -i, -u, -ü, -sı, -si, -su, -sü) Kitab-ı, araba-sı

Çoğul Kişiler: Biz (-ımız, -imiz, -umuz, -ümüz) Kitab-ımız
Siz (-ınız, -iniz, -unuz, -ünüz) Kitab-ınız
Onlar (-ları, -leri) Kitap-ları

2. **HÂL EKLERİ :** İsimlere gelerek onların durumlarını bildiren eklerdir. Durum ekleri olarak da adlandırılır.

a) İsmin Yalın Hâli (Yalın Durumu) : Belirli bir eki yoktur. Hiç ek almayan veya hal ekleri dışındaki ekleri alan isimler yalın haldedir. (Ev, evim, evler..)
b) İsmin -i hâli (Belirtme Durumu) : Ekleri, -ı, -i, -u, -ü ‘dür. (Ev-i, kalem-i)
c) İsmin -e hâli (Yönelme Durumu) : Ekleri -e, -a ‘dır. (Ev-e, okula)
d) İsmin -de hâli (Bulunma, kalma durumu) : Ekleri -de, -da , -te, -ta şeklindedir. (Evde, okulda...)
e) İsmin -den hâli (Çıkma, Ayrılma Durumu) : Ekleri, -den, -dan, -ten, -tan şeklindedir. (Evden, okuldan...)

3. **TAMLAMA (İLGİ) EKLERİ :** İsim tamlamalarında kullanılan -ın, -in, -un, -ün ve -ı, -i, -u, -ü ekleridir. (Ali’**n**in defteri, okulun duvarı, kapı**n**ın kolu, bahçe**n**in kapı**s**ı)
*Altı çizililer tamlama ekleri. Koyu yazılanlar kaynaştırma harfi.

4. **ÇOĞUL EKLERİ :** İsimlere gelerek onların sayısını çoğaltan -lar, -ler ekleridir. (Evler, okullar...)
-ler, -lar ekinin anlam özellikleri
a) Pazardan dünyaları aldım. – Beni aradığında dünyalar benim oldu. (Abartma)
b) Müdür beyler sizi görmek istiyor. (Saygı)
c) Daha nice Fatih’ler yetiştireceğiz. (Benzerlik)
d) Serpiller yarın bize gelecek. (aile)
e) Sabahları bir bardak süt içer. (Her anlamı)
f) Bu şehre ben dört yaşlarındayken yerleştik. (aşağı yukarı)
g) Beyefendiler yemeğe gelmiyorlar mı hala. (sitem, küçümseme)
h) Kurtarma çalışmalarına İngilizler de katıldı. (aynı ulustan olma)

B) FİİL ÇEKİM EKLERİ

1. **KİP EKLERİ :** Fiillerin yapılış amacını ve zamanını bildiren eklere denir. (Gelmiş, gelir, gelecek....)

a) Haber kipi ekleri: Zaman bildirimi yapan eklerdir.

	Görülen geçmiş	Duyulan geçmiş	Şimdiki zaman	Gelecek zaman	Geniş zaman
Oku-	-du	-muş	-yor	-ecek	-r

b) Dilek kipi ekleri: İstek belirtimi yapan eklerdir.

	Dilek şart	İstek eki	Gereklilik eki	Emir eki
Oku-	-sa	-y-a	-malı	eki yok

2. **KİŞİ EKLERİ:** Fiillere, kip eklerinden sonra gelerek o işi kimin yaptığını belirten eklere denir. (Geldi-m, okudu-n...)

	1. tekil	2. tekil	3. tekil	1. çoğul	2. çoğul	3. çoğul
Okudu-	-m	-n	Eksiz	-k	-nuz	-lar

<u>EKLERLE İLGİLİ ÖNEMLİ BİLGİLER:</u>

1)*Türkçe'de dört çeşit -ı, -i, -u,-ü vardır. Bunların farkı cümlelerden anlaşılır.*

Ev-i yandı (İyelik eki)
Ev-i yıktılar (Hâl eki)

Veli-nin ev-i (Tamlama eki)
Gez-i, yaz-ı (Yapım eki)

2) *İyelik ekleri ile kişi ekleri karıştırılmamalıdır. İyelik ekleri isimlere, kişi ekleri fiillere gelir. (Ev-i-m....İyelik eki) , (Geldi-m.....Kişi eki)*

3) *Türkçe'de -ım, -im, -um, -üm ekleri hem iyelik eki, hem kişi eki, hem ek-fiil, hem de yapım eki olarak kullanılabilir:*
İç-im kan ağlıyor (İyelik eki)
İstediğin parayı vereceğ-im (Kişi eki)
Bugün dünden daha iyiy-im (Ek-fiil)
Gözlerin bir iç-im su....(Yapım eki)

4) *Aslında küçültme ve sevgi eki olan -cık bazen varlık isimleri yapar . (Tepe-cik, yavru-cuk) Bu örneklerde küçültme anlamı varken; (badem-cik) kelimesinde bir organın adı söz konusudur.*

5) *-ı, -i, -u, -ü yapım ekleri hem fiilden isim yapar, hem de fiilden fiil yapar. (Kaz-ı çalışmaları başladı)...Fiilden isim yapma eki*
(Boyayı kaz-ı-dı)..Fiilden fiil yapma eki

6) *-ış, -iş ekleri bazen isim, bazen fiil yapar. (Tatlı bir bakışı vardı.)... Fiilden isim yapma eki. (Birbirlerine bakıştılar)... Fiilden fiil yapma eki.*

YAPIM EKLERİ

Kök veya gövdelerin her zaman anlamını, bazen de türünü değiştiren eklere yapım ekleri denir. Dört ana grupta incelenir:

1) İsimden İsim Yapma Ekleri : İsim köklerine gelerek bunlardan yeni isimler türeten eklere denir. Bu ekler sadece kelimenin anlamını değiştirir, türünü değiştirmez. Bu eklerin başlıca olanları şunlardır:

1) -lık, -lik, -luk, -lük : (Gözlük, gecelik)
2) -cı, -ci, -cu, -cü : (Bek-çi, ev-ci) ("Bek" kelimesi Eski Türkçe'de "koruma, muhafaza etme" anlamında kullanılmıştır.)
3) -lı, -li, -lu, -lü : (Ev-li, su-lu)
4) -sız, -siz, -suz, -süz (Ev-siz, Ök-süz) ("Ök" kelimesi Eski Türkçe'de "öğ" şeklindedir ve "ana" anlamına gelir.)
5) -ki : (demin-ki, şimdi-ki, yerde-ki, gökte-ki) (Yapım ekleri her zaman kökten hemen sonra gelirken, -ki eki bu kurala uymaz. -ki ekinden önce köke bir çekim eki gelir, sonra -ki yapım eki getirilir. -ki ekinin bazen kökten hemen sonra geldiği de görülür. Öte-ki, beri-ki...)
6) -cık, -cik, -cuk, -cük : (Ufa-cık, küçü-cük)
7) -cak, -cek, -çak, -çek : (Büyü-cek..)
8) -cağız, -ceğiz, -çağız, -çeğiz: (Köyceğiz, çocuk-çağız)
9) -ca, -ce, -ça, -çe : Türk-çe, ala-ca
10) -daş, -deş, -taş, -teş : soy-daş, ses-teş
11) -ncı, -nci, -ncu, -ncü : bir-i-nci, yedi-nci..
12) -ar, -er : beş-er..
13) -z : iki-z
14) -sı, -si,-su, -sü : çocuk-su
15) -ımsı, -imsi, -umsu, -ümsü: ekşi-msi
16) -layın, -leyin: akşam-leyin...
17) -cileyin : ben-cileyin
18) -an, -en : er-en, kız-an (olgun çocuk)
19) -ç: ana-ç
20) -cıl, -cil, -cul, -cül, -çıl, -çil, çul, çül: ev-cil, balık-çıl...
21) -man, -men : koca-man
22) -aç, -eç : kır-aç, top-aç
23) -şın : sarı-şın
24) -ak, -ek : sol-ak, top-ak
25) -k : bebe-k, top-u-k
26) -t : yaş-ı-t
27) -ay, -ey : kuz-ey (Kuz : Güneş görmeyen yer)
28) -sul : yok-sul
29) -la, -le : kış-la , yay-la (Eski Türkçe'den günümüze z, y değişmesiyle " yazın gidilecek yer " anlamındadır.

2) İsimden Fiil Yapma Ekleri: İsim kök veya gövdelerine gelerek bunları fiile dönüştürür. Bu tür ekleri alan kelimelerin hem anlamı, hem de türü değişir. Başlıca ekleri şunlardır:

1) -la, -le: su-la, top-la...
2) -al, -el: az-al, dar-al...
3) -l : ufa-l...
4) -a, -e : yaş-a, boş-a...
5) -ar, -er : sar-ar (sarı)
6) -da, -de : şırıl-da..
7) -kır, -kir, -kur, -kür : tü-kür, püs-kür..
8) -k : gec-i-k...
9) -r: deli-r-..
10) -msı, -mse :azı-ı-msa...

3) Fiilden Fiil Yapma Ekleri: Fiil kök veya gövdelerine gelerek bunlardan yeni fiiller türeten eklerdir. Bu ekler kökün anlamını değiştirir fakat türünü değiştirmez. Başlıca ekleri şunlardır:

1) -n: giy-i-n...
2) -l : kır-ı-l...
3) -ş : döv-ü-ş...
4) -r : aş-ı-r..
5) -t : kızar-t...
6) -dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür : koş-tur...
7) -ar, -er : çık-ar..
8) -a, -e : tık-a...
9) -ı, -i, -u, -ü : kaz-ı...
10) -mse: gül-ü-mse
11) -ala, -ele : kov-ala

4) Fiilden İsim Yapma Ekleri : Fiil kök veya gövdelerine gelerek bunlardan isimler türeten eklerdir. Bu ekleri alan kelimelerin hem anlamı, hem de türü değişir. Fiilden isim yapım eklerinin başlıcaları şunlardır:

1) -mak, -mek : yapmak...
2) -ma, -me : kıy-ma, sar-ma...
3) -ış, -iş, -uş, -üş : bak-ış...
4) -m : giy-i-m..
5) -k : çatla-k..
6) -ak, -ek : dön-ek...
7) -n : tüt-ü-n...
8) -gı, -gi, -gu, -gü, -kı, -ki, -ku, -kü: say-gı...
9) -ga, -ge : böl-ge...
10) -gın, -gin, -gun, -gün, -kın, -kin, -kun, -kün : dal-gın...
11) -gan, -gen, -kan, -ken : sıkıl-gan...
12) -gıç, -giç, -guç, -güç : dal-gıç...
13) -gaç, -geç : yüz-geç...
14) -ıcı, -ici, -ucu, -ücü : uç-ucu...
15) -ç : usan-ç...
16) -ı, -i, -u, -ü : gez-i...
17) -a, -e, : yar-a...
18) -ntı, -nti, -ntu, -ntü : boz-u-ntu...
19) -t : geç-i-t...
20) -l : ışı-l...
21) -sı, -si, -su, -sü : sin-si...
22) -anak, -enek: gör-enek...
23) -aç, -eç : gül-eç...
24) -alak, -elek : yat-alak...
25) -maç, -meç : yırt-maç...
26) -sal, -sel : uy-sal...
27) -man, -men : seç-men, öğret-men...
28) -sak: tut-sak...
29) -ca, -ce : eğlen-ce...
30) -maca, -mece : bul-maca..

YAZIM KURALLARI (İMLA)

1) Büyük Harflerin Yazımı
2) Birleşik Kelimelerin Yazımı
3) Yön Adların Yazımı
4) Gün ve Ay Adlarının Yazımı
5) Sayıların Yazımı
6) "Mi" nin Yazımı
7) "De" nin Yazımı
8) "Ki" nin Yazımı

1) BÜYÜK HARFLERİN YAZIMI

a) Cümle başları büyük harfle başlar. Cümle içinde, tırnak içine alınan cümleler de büyük harfle başlar.

- **H**ocası ona her zaman "**S**en büyük bir alim olacaksın." derdi.

b) Nokta, iki nokta, ünlem ve soru işaretlerinden sonra gelen cümlelerin ilk sözcüğü büyük harfle başlar.

- **A**caba, milli lisanımız bunlardan hangisi olacaktır? **B**u suale cevap vermeden, lisanımızı başka lisanlarla mukayese edelim: **B**aşka lisanlar, milletlerin başkentlerine ait lisanlardır…

- ✓ Uyarı: İki noktadan sonra cümle niteliği olmayan örnekler sıralanırsa bu örnekler büyük harfle başlamaz.

  Çantan adeta doluydu: kalemler, defterler, testler…

c) Şiirlerde mısraların ilk harfi büyük harfle başlar.

- **A**rtık demir almak günü gelmişse zamandan,
  Meçhule giden bir gemi kalkar bu limandan.

d) Özel adlar büyük harfle başlar. Kişi adlarından önce ve sonra gelen saygı sözleri, unvanlar ve lakaplar da büyük harfle başlar.

- **C**umhurbaşkanı **M**ustafa **K**emal **A**tatürk
- **A**v. **M**ehmet **B**ey
- **E**sra **H**anım

- ✓ Uyarı: Akrabalık bildiren kelimeler büyük harfle yazılmaz.

  Bilal amca Sema teyze

e) Kurum, kuruluş, gazete, dergi ile mahalle, sokak vb. yer adları büyük harfle yazılır.

- **T**ürk **D**il **K**urumu
- **I**hlamurdere **C**addesi
- **A**vrupa
- **Ç**engelköy

Uyarı: Kitap isimlerinde ve başlıklarda yer alan "ve, ile, veya" bağlaçlarıyla soru eki "mi" küçük harfle yazılır.

- Kırmızı ve Siyah
- Leyla ile Mecnun
- Kültürlü Olmak mı?

f) Gezegen ve yıldız isimleri büyük harfle başlar.

- **H**alley **S**atürn **V**enüs

- ✓ Uyarı: "Dünya, güneş ve ay" sözcükleri coğrafya ve gök bilimlerinde terim olarak kullanıldıkları zaman büyük harfle; genel kavram bildirdikleri zaman küçük harfle başlar.

  Türkiye'ye **G**üneş tutulmasını izlemek için pek çok turist geldi.
  Sınavda başarılı olduğumu öğrenince dünyalar benim oldu.

2) BİRLEŞİK KELİMELERİN YAZIMI

a) Bitişik Yazılanlar

*Birleşme esnasında ses türemesi veya düşmesi oluyorsa bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- Pazar + **er**tesi Pazartesi
- Sütlü + aş Sütlaç
- Kayıp + etmek Kaybetmek
- His + etmek Hissetmek
- Ne + asıl Nasıl
- Ne + için Niçin

*Birleşme esnasında **benzetme** yoluyla kelimelerden biri veya ikisi de anlamını değiştiriyorsa bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır.

- Keçi + boynuzu Keçiboynuzu (Bitki)
- Karga + burnu Kargaburnu (Alet)
- Dokuz + taş Dokuztaş (Oyun)
- Ayı + kulağı Ayıkulağı (Bitki)
- Hanım + eli Hanımeli

*Ara yönler bitişik yazılır.

- Kuzeybatı Güneydoğu

*Belgisiz sıfat ve zamirler bitişik yazılır.

- Birkaç Biraz Hiçbir Birçoğu

b) Ayrı Yazılanlar

*Birleşme sırasında ses türemesi veya düşmesi olmayan yardımcı fiillerle isimler ayrı yazılır.

- Hasta olmak İşaret etmek Namaz kılmak İlan edilmek

*Birden fazla kelimeden oluşan sayılar ayrı yazılır.

- (15) on beş (155) yüz elli beş

*Birleşme sırasında kelimelerden hiçbiri anlamını değiştirmiyorsa ayrı yazılır.

- Köpek balığı Yer elması Arap sabunu Deniz yolu Su böreği

3) YÖN ADLARININ YAZIMI

Yer-yön ve yöre bildiren sözcükler birlikte kullanıldıkları isimlerden ayrı ve ilk harfleri büyük yazılır.

- **D**oğu Anadolu **G**üney Amerika **G**üneydoğu Anadolu

✓ Uyarı: Yer-yön bildiren sözcükler özel isimlerden sonra gelirse veya bir varlığın yönünü gösterdiklerinde küçük harfle yazılır.

Türkiye'nin batısı nüfus olarak daha yoğun.
Bulutlar kuzeyden gelmeye başladı.

✓ Uyarı: Batı sözcüğü eğer Avrupa yerine kullanılmışsa büyük harfle başlar.

Türkiye'ye **B**atı destek veriyor.

4) GÜN VE AY ADLARININ YAZIMI

Belli bir tarihi bildiren gün ve ay adları büyük harfle yazılır.

- Tatile 13 **H**aziran, **S**alı günü çıkacağız.
- Atatürk 19 **M**ayıs 1919'da Samsun'a çıktı.
- Babam 1 **O**cak 1962 **C**uma günü doğmuş.
- Deneme sınavı mayısın son haftasında yapılacakmış.
- Geçen yıl köye haziranda gitmiştik.

5) SAYILARIN YAZIMI

a) Yazınsal (edebi) metinlerde küçük sayılar, yüz ve bin sayıları yazıyla gösterilir. Birden fazla sözcükten oluşan sayıların her sözcüğü ayrı yazılır.

- Seninle tanışalı üç yıl oldu.
- Sınava yüz on yedi kişi başvurdu.

✓ Uyarı: Para ile ilgili işlemlerde ve belgelerde rakamlar bitişik yazılır.
Ödeyeceğiniz miktar binbeşyüzyetmişiki liradır.

b) Para tutarı, saat gibi sayısal verilere ait bilgiler ve büyük sayılar belirtilirken rakam kullanılır.

- Sınav yarın sabah 9.30'da
- Büyük felaketteki ölü sayısı 25.000'e ulaştı.

6) "Mİ" NİN YAZIMI

"Mi" soru eki kendinden önceki kelimeden ayrı yazılır. Ünlü uyumuna uyarak "mı, mü, mu," şekillerine girer.

- Böyle olur mu? Biz mi yapacağız?

✓ Uyarı: Kendinden sonra ek gelirse bu ekler "mi" ye bitişik yazılır.
Bitirecek miyiz?
Pikniğe siz de geliyor musunuz?

✓ Uyarı: "Mi" başka görevlerde de kullanılsa ayrı yazılır.
Temiz mi temiz! (Pekiştirme)
Güneş açtı mı çiçekler çıkar. (Zaman)

7) "DE" NİN YAZIMI

Dilimizde iki tür "de" kullanımı vardır.

a) Hal Eki "-de": Ektir ismin sonuna bitişik yazılır. Cümleden çıkartılamaz.

- Onun kitabı ben**de** kalmış.
- Elmalar sepet**te** ne güzel duruyor.

✓ Uyarı: Hal eki "-de" sertleşmeye uğrayıp "-te, -ta" olur.
Kardeşim sokak**ta** top oynuyor.
Yolun kenarındaki çiçek**te** gözüm kaldı.

b) Bağlaç Olan "de": Kelimedir, ayrı yazılır. "Dahi, bile" anlamına gelir. Cümleden çıkartılınca cümlenin anlamı daralsa da anlatım bozulmaz.

- Ben de sizinle geleceğim.
- Çarşıdan ayakkabı da alacağız.

✓ Uyarı: Bağlaç olan "de" sertleşmeye uğramaz. "te, ta" şekli yoktur.
Kitap da okurum dergi de.

8) "Kİ" NİN YAZIMI

Dilimizde üç değişik görevde "ki" kullanılmaktadır.

a) Sıfat Yapan "ki": Ektir, sözcüğe bitişik yazılır. Bir ismin yerini veya zamanını gösteren sıfattır.

- Kalbimdeki sevgin hiç bitmez.
- Dünkü sınav çok zordu.
- Çocuk elindeki parayı kaybetmiş.

b) İlgi Zamiri "-ki": Ektir, kelimeye bitişik yazılır. İsim tamlamalarında tamlanan ismin yerini tutar.

- Bilal'in ödevi daha güzel olmuş.
  Bilal'inki daha güzel olmuş.
- Erzurum'un havası çok soğuk; Malatya'nınki o kadar soğuk değil.

c) Bağlaç olan "ki": Sözcüktür ayrı yazılır. Birleşik yapılı cümle oluşturur.

- Biliyorum ki bu iş böyle olmayacak.
- Sev ki sevilesin.

✓ Uyarı: "ki" bağlacı bazı sözcüklerde kalıplaşmış olduğu için bitişik yazılır. "Çünkü, sanki, mademki, meğerki, halbuki, oysaki, belki"

NOKTALAMA İŞARETLERİ

1) Nokta
2) Virgül
3) Noktalı Virgül
4) İki Nokta
5) Üç Nokta
6) Soru İşareti
7) Ünlem İşareti
8) Kesme İşareti
9) Tırnak İşareti
10) Parantez (Ayraç) İşareti
11) Kısa Çizgi
12) Uzun Çizgi

Noktalama işaretleri: Okumayı ve anlamayı kolaylaştırmak için yazıda kullanılan işaretlere noktalama işaretleri denir. Noktalama işaretlerinin yerinde ve doğru kullanılmasıyla duygu ve düşünceler açıkça ifade edilir. Duraklama yerlerini belirlemekte, vurgu ve ton gibi özellikleri belirtmekte noktalama işaretlerinden faydalanılır. Noktalama işaretlerinin işlevi, trafik işaretlerinin işlevine benzetilebilir.

1) NOKTA (.)

a) Bir yargı bildiren, anlamca tamamlanmış bütün cümlelerden sonra konur.

- Dostluk özveri gerektirir.
- Hafta sonu pikniğe gideceğiz.

b) Kısaltmaların sonuna konulur.

- Prof. (Profesör) İng. (İngilizce) Sok. (Sokak)

- ✓ Uyarı: Bazı kısaltmalardan sonra nokta kullanılmaz.
  TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi)
  cm (santimetre)
  c (karbon)

c) Sıra bildirmek için sayılardan sonra kullanılır.

- 5. konu III. Selim 7. sokak

ç) Tarihlerin yazılışında gün, ay ve yıl bildiren rakamları birbirinden ayırmak için kullanılır.

- 05.10.1990 15.07.1985

d) Saat ve dakika rakamlarını birbirinden ayırmak için kullanılır.

- Deprem 3.05 sularında meydana geldi.
- Tren 12.25'te kalktı.

e) Matematikte çarpı işareti yerine kullanılır.

- 3 . 4 = 12 5 . 5 = 25

2) VİRGÜL (,)

a) Birbiri ardına sıralanan eş görevli sözcük ve sözcük gruplarının arasına konur.

- Güzelliğe, neşeye, canlılığa ihtiyacım var.
- Kırmızı güller, çiçek açmış ağaçlar, şırıl şırıl akan dereler bize gülümsüyordu.

b) Sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.

- Her insan duyar, düşünür, çevresinde olanları fark eder.

c) Özneyi ayırmak için konur.

- Selma Hanım, öyle dalmış ki az kalsın düşecekti.

ç) Cümle içinde ara sözleri ayırmada ara sözün başına ve sonuna konur.

- Biz, ne olursa olsun, bu işi bitireceğiz.
- Köye, çocukluk günlerinin geçtiği yere, dönüyordu.

d) İsimleşmiş sıfatları, adlardan ayırmada kullanılır.
- İhtiyar, doktoruna durumunu sordu.
- Küçük, ağacın altında oturuyordu.

e) Kabul ve red bildiren kelimelerden sonra "evet, hayır, peki, haydi" kullanılır.
- Hayır, bu konuda asla konuşmam.
- Haydi, geç kalmayalım.

f) Hitaplardan sonra konur.
- Değerli arkadaşım, Sayın Bakan,

g) Yer adlarını tarihlerden ayırmada kullanılır.
- İstanbul, 21.06.1990
- Ankara, 21 Şubat 1996

ğ) Tırnak içine alınmayan alıntı cümlelerden sonra konur.
- Tatilde size geleceğim, dedi.

h) Ondalık sayıların yazımında bölümleri ayırmada kullanılır.
- 10,5 76,30

3) NOKTALI VİRGÜL (;)

a) Cümle içinde virgüllerle ayrılmış tür veya takımları birbirinden ayırmak için konur.
- Kız çocuklarına Yasemin, Gül, Fatma; erkek çocuklara ise Serhat, Doğan, Barış adları verilir.

b) Ögeleri arasında virgül bulunan sıralı cümleleri birbirinden ayırmak için konur.
- Üzüntüden, sıkıntıdan bunalıyor; dağlara çıkmak, kırlarda dolaşmak istiyordu.
- Benim için fark etmez; sabah da gelebilirsin, akşamda.

c) "Ama, fakat, yalnız, çünkü" gibi bağlaçlarla bağlı cümleler arasına konur. Bağlaçlardan önce kullanılır.
- İnsan, her zaman kahraman olamaz; ama her zaman insan olabilir.
- Çok çalıştılar; fakat başarılı olamadılar.

ç) Virgülle ayrılmış örnekleri farklı örneklerden ayırmak için kullanılır.
- Pazardan elma, portakal, ayva; ıspanak, taze fasulye, lahana aldım.

4) İKİ NOKTA (:)

a) Kendisinden sonra açıklama yapılacak veya örnek verilecek olan cümleden sonra kullanılır.
- Dilimizdeki sert sessiz harfler şunlardır: f,s,t,k,ç,ş,h,p
- Bu kitapta yer alan konu başlıkları şunlar: ses bilgisi, biçim bilgisi

b) Aktarılan sözden önce konur.
- Atatürk diyor ki: "Muallimler, yeni nesil sizin eseriniz olacaktır."
- Cenap Şehabeddin şöyle diyor: "Güzel fikir ihtiyarlamaz."

c) Karşılıklı konuşmalarda konur.
- Kadın yavaşça:
  - Oğlum! Beni bırakma, dedi.

5) ÜÇ NOKTA (…)

a) Sözün bir yerde kesilerek geri kalan kısmın okuyucuya bırakıldığı eksiltili cümlelerin sonuna konur.
- Dünyanın haline bakılırsa…
- Sonra bu pencere, bu nur…

b) Kaba, argo ve söylenmek istenmeyen sözcüklerin yerine konur.
- O k… bir daha buraya gelmeyecek.

c) Alıntılarda alınmayan bölümlerin yerine konur.
- … İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi birinci vazifen…

ç) Benzer örneklerin sürdürülebileceğini göstermek için konur.
- Bu bahçede çok meyve yetişir: elma, armut …

6) SORU İŞARETİ (?)

a) Soru **anlamı** taşıyan cümle sonlarında kullanılır.

- Bana, biraz yardım eder misiniz?

✓ Uyarı: Soru anlamı olmayan; fakat içinde soru sözcüğü veya soru eki bulunan cümlelerden sonra soru işareti konmaz.

Buraya hangi yıl taşındıklarını bilmiyorum.

b) Kesin olmayan bilgileri göstermek için parantez içinde kullanılır.

- Bu şair 1497'de (?) ölmüş.

c) Bilinmeyen tarih ve yer adlarının yerine konur.

- Nesimi (? – 1404), doğum yeri (?)

7) ÜNLEM İŞARETİ (!)

a) Sevinç, acı, şaşkınlık, korku gibi duyguların anlatıldığı cümlelerde kullanılır. İki şekilde kullanılır.

- Eee! Yeter artık. Vah, yavrum vah!

b) Hitap, uyarı ve seslenme sözlerinden sonra konur.

- Ey Türk Gençliği!
- Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!

c) Alay ve küçümseme anlamı katmak için parantez içinde kullanılır.

- Bu ücret (!) hepimize yetermiş.

8) KESME İŞARETİ

a) Özel isimlere getirilen çekim eklerini ayırmada kullanılır.

- Türkiye'm Halit Ziya'dan Sema'ya

✓ Uyarı: Kurum ve kuruluş adlarına gelen ekler ile kişi adlarıyla kullanılan unvanlara gelen ekler kesme işaretiyle ayrılmaz.

Eğitim Fakültesi dekanlığına
Doğan Beyden gelen haber…

✓ Uyarı: Özel isimlere getirilen yapım ekleri kesme işareti ile ayrılmaz.

Avrupalılaşmak Türkçenin Ankaralıdan Hristiyanlık

✓ Uyarı: - ler eki özel isimleri "gil" (akrabalık) anlamı katarsa kesme işareti ile ayrılmaz. Benzerlik anlamı katarsa ayrılır.

Aliler akşam bize gelecekmiş.
Bu vatan nice M. Kemal'ler yetiştirir.

✓ Uyarı: Yabancı isimlere getirilen yapım ekleri ve çokluk ekleri kesme işareti ile ayrılır.

Goethe'ler Washıngton'lu

b) Kısaltmalara getirilen ekleri ayırmada kullanılır. Büyük harfle yapılan kısaltmalarda harflerin okunuşuna; küçük harfle yapılan kısaltmalarda kelimenin okunuşuna göre ekler getirilir.

- TBMM'nin THY'ye kg'dan mm'den

✓ Uyarı: Sonuna nokta konan kısaltmalara getirilen ekler ayrılmaz.

Prof.ler Dr.a vb.leri

c) Sayılara getirilen ekleri ayırmada kullanılır.

- 1995'te 8'inci

✓ Uyarı: Üleştirme sayıları rakamla değil, yazıyla gösterilir.

2'şer (Yanlış) İkişer (doğru)

ç) Vezin dolayısıyla düşen sesin yerine kullanılır.

- Karac'oğlan N'eylesin?

9) TIRNAK İŞARETİ (“ ”)

a) Başka bir kişiden veya yazıdan alınan alıntılar (sözler) tırnak içinde gösterilir.

- Arif Nihat, Fetih Marşı’nda bize “Fatih’in İstanbul’u fethettiği yaştasın!” diyerek sorumluluğumuzu hatırlatıyor.

✓ Uyarı: Üzerinde değişiklik yapılan alıntılar tırnak içinde gösterilmez.

b) Özellikle vurgulanmak istenen kelimeler ile eser ve yazar adları tırnak içine alınabilir.

- Sıfat “ismi” niteleyen bir kelimedir.
- Peyami Safa “Dokuzuncu Hariciye Koğuşu”nda kendini anlatmaktadır.

✓ Uyarı: Tırnak işaretinden sonra kesme işareti kullanılmaz.
Kütüphaneden “Yaban”ı aldım.

10) PARANTEZ (AYRAÇ) İŞARETİ [( )]

a) Bir sözün açıklaması veya eş anlamlısı olan kelimeler parantez içinde gösterilir.

- Zamir (adıl), isimlerin yerini tutan kelimedir.
- Atatürk o gün (19 Mayıs 1919) Samsun’a çıktı.

b) Alıntının veya bir sözün kime ait olduğunu göstermede kullanılır.

- Ya göründüğün gibi ol; ya da olduğun gibi görün.
(Mevlana)

c) Tiyatro eserlerinde söz esnasındaki hareketleri göstermede kullanılır.

- Karagöz: (Yerinden kalkarak) Kim o?

✓ Uyarı: Parantez işaretinden sonra kesme işareti kullanılabilinir.
Atatürk (1881-1938)’ün en büyük hedefi Türkiye’nin bağımsızlığıydı.

11) KISA ÇİZGİ (-)

a) Satır sonuna sığmayan kelimeleri bölmede kullanılır.

- … gele-
medi.

✓ Uyarı: Özel isimlerden sonra konan kesme işareti satır sonuna gelmişse kısa çizgi konmaz.
… Türk Dil Kurumu’
nun yeni bir sözlük hazırladığını duyduk.

b) Ara sözleri ayırmada kullanılır.

- Buraya gelirse -gelmeyeceğini tahmin ediyorum- onunla konuşuruz.

c) İki kavramın ortaklığını göstermede kullanılır.

- Ankara-İstanbul arası 350km.
- 1997-1998 eğitim-öğretim yılı başladı.

ç) Ek, kök ve heceleri ayırmada kullanılır.

- Kazak-çı-lar-dan
- An-ka-ra-lı

12) UZUN ÇİZGİ ( )

Satır başıyla başlayan konuşmaları göstermek için kullanılır.

- Bizimkiler mi gelecek?
- Hayır…

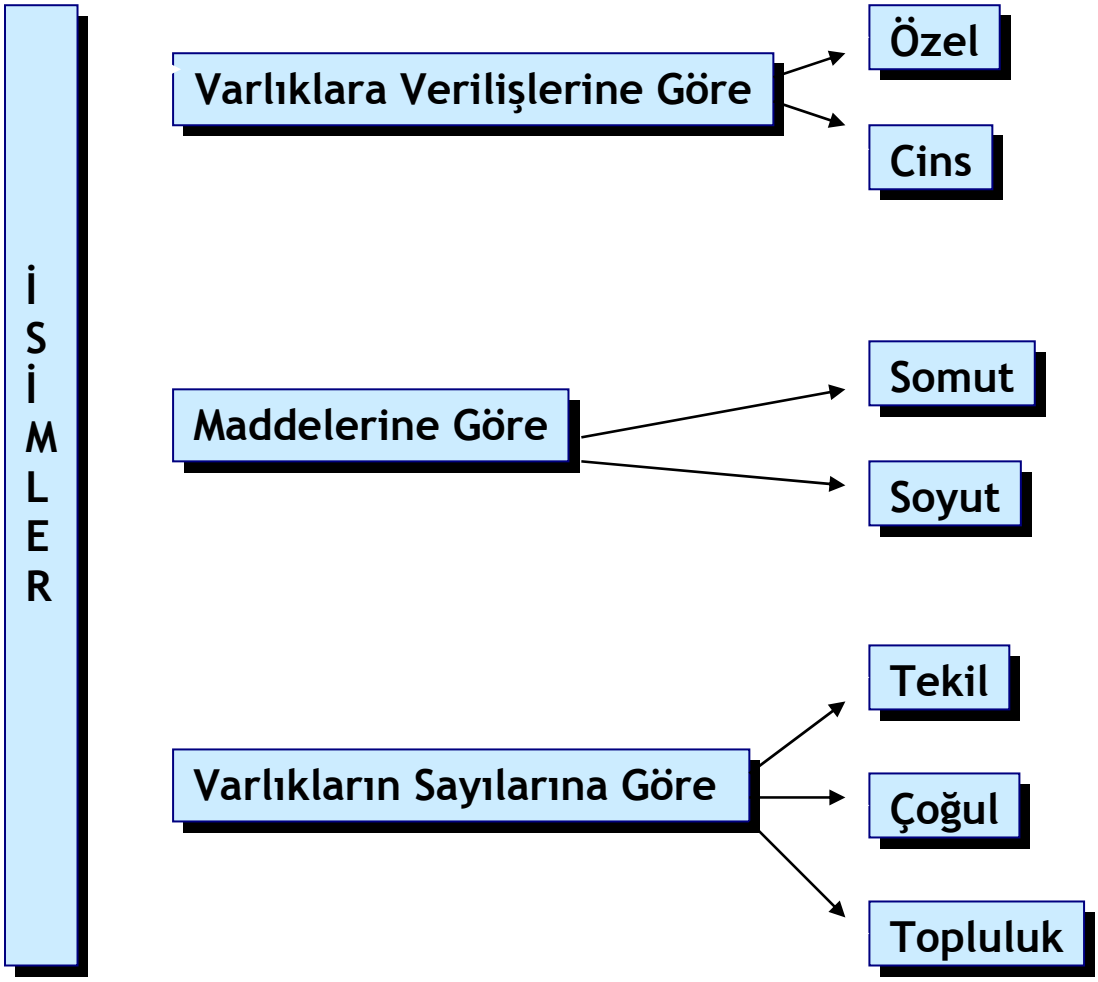
İŞLEVLERİNE GÖRE KELİMELER (SÖZCÜK TÜRLERİ)

1. İsim (ad)
2. Sıfat (önad)
3. Zamir (adıl)
4. Zarf (belirteç)
5. Fiil (eylem)
6. Edat
7. Bağlaç
8. Ünlem

1. İSİM (AD)

Canlı, cansız bütün varlıkları, kavramları tanıtmaya yarayan kelimelere isim denir.
Örnek: *Ağaç, su, ev, İstanbul, Kuveyt, Anadolu, Enver, Karadeniz, koşu, gidiş vb.*

İsimler çeşitli yönlerden sınıflara ayrılırlar.

1.VARLIKLARIN VERİLİŞİNE GÖRE İSİMLER

a. Özel İsim: Dünyada tek olan, diğer varlıklar içinde tıpa tıp bir benzeri olmayan varlıklara verilen isimlerdir. Örnek, *Atatürk, Türkiye, Merkür, İstanbul, Tekir, Japonlar, İslamiyet, Küçük Ağa, Türk Dil Kurumu...*

b. Cins İsim: Aynı cinsten, aynı türden olan varlıkların ortak isimleridir. Örneğin şekilleri, renkleri, boyutları farklı bile olsa yazma işine yarayan cisimlere kalem denir. Örnek, *kalem, ağaç, insan, ev, çocuk, sevgi, hüzün, korku, heyecan…*

2.MADDELERİNE GÖRE İSİMLER

a. Somut isim: Türkçede bazı sözcükler beş duyumuzun (görme, dokunma, işitme, koklama, tatma)"herhangi birisi ile" algılanabilen varlıkları karşılar. Böyle sözcüklere *somut anlamlı* sözcükler denir. Örnek, Kalem, ağaç, sıcak, hava, Mehmet, su, toprak, yeşil…

b. Soyut isim: Türkçe sözcüklerin bazısı da beş duyumuzun "herhangi birisi ile" algılayamadığımız varlıkları karşılar. Böyle sözcüklere *soyut anlamlı* sözcükler denir. Bunların varlığını aklımız ve hislerimizle algılayabiliriz. Örnek, *Allah, sevgi, neşe, hüzün, cesaret, güzellik, barış, korku, iyilik, şüphe*

3.VARLIKLARIN SAYISINA GÖRE İSİMLER

a. Tekil isim: Bir tek varlığı veya kavramı karşılayan isimlerdir. Örnek, *çocuk, ağaç, ev, çiçek, kır, insan...*

b. Çoğul isim: Tekil isimlere –ler, -lar çoğul eki getirerek onları çoğul isim yaparız. Örnek, *çocuklar, ağaçlar, evler, çiçekler, insanlar...*

c. Topluluk ismi: Yapı itibarıyla tekil gibi görünen fakat anlamca birden fazla kavramı ifade eden isimlerdir. Örnek, *ordu, sürü, orman, sınıf, millet...*

İSİMLERDE KÜÇÜLTME

İsimlerde küçültme şu eklerle yapılır.

-cık: mehmetçik, adacık, kedicik
-cağız: adamcağız, çocukcağız, kadıncağız
-ce: büyükçe, irice, dostça
-()msi: mavimsi, ekşimsi
-()mtrak: ekşimtrak, mavimtrak

İSİM TAMLAMALARI

1. Belirtili İsim Tamlaması

İsim tamlamasının her iki ögesinin de tamlama eklerine aldığı tamlamalardır.

Tamlayan eki	Tamlanan eki
-ın, -in, -un, -ün	-ı, -i, -u, -ü

Kapının kolu, İstanbul'un tarihi, evin bahçesi, sınıfın panosu…

2. Belirtisiz İsim Tamlaması

Sadece tamlananın ek aldığı isim tamlamalarıdır.

Tamlayan eki	Tamlanan eki
Ek almaz	-ı, -i, -u, -ü

Güneş gözlüğü, Amasya elması, Türkçe öğretmeni, el emeği, göz nuru…

3. Takısız İsim Tamlaması

Tamlayanın da tamlananın da tamlama eklerini almadığı isim tamlamalarıdır.

Tamlayan eki	Tamlanan eki
Ek almaz	Ek almaz

Çelik kasa, kağıt mendil, taş duvar, tahta kaşık, naylon torba…(neden yapıldığı)
Kurt adam, sırma saç, kömür göz, kiraz dudak, elma yanak…(benzetme)

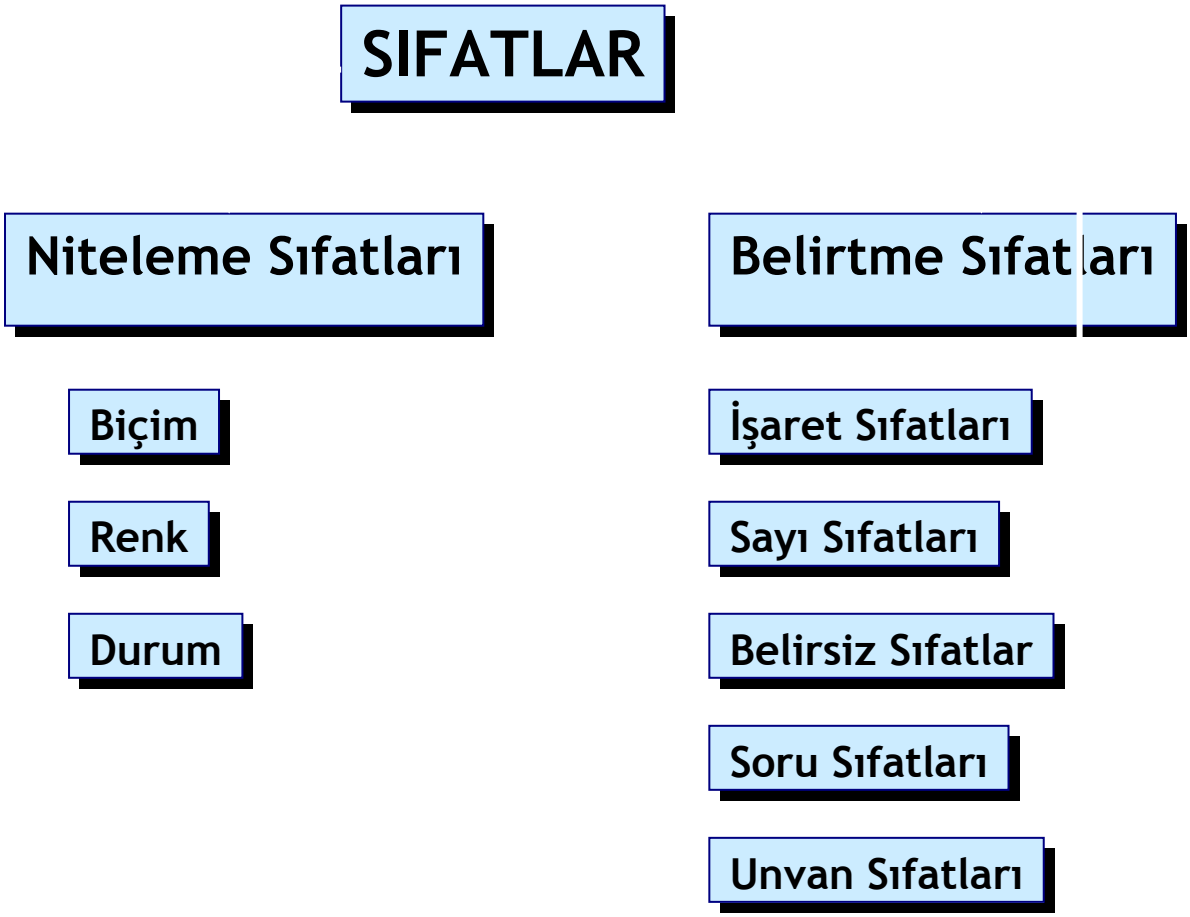
4. Zincirleme İsim Tamlaması

İkiden daha fazla ismin birbirini tamlamasıyla oluşsan isim tamlamalarıdır.

Çınar ağacının gölgesi, tahta kapının kenarı, taş duvarın üstü…

2. SIFAT (ÖNAD)

İsimlerin önüne gelerek onları niteleyen veya belirten sözcüklere sıfat denir.
Sıfatlar görevlerine uygun olarak iki ana bölüme ayrılır.

1. NİTELEME SIFATLARI

a.Biçim belirtir: *düz* tahta, *sivri* biber, *dar* oda...
b.Renk belirtir: *kara* koyun, *beyaz* gül, *yeşil* kumaş...
c.Durum belirtir: *güzel* roman, *çalışkan* öğrenci...

2. BELİRTME SIFATLARI

a. İşaret sıfatı: Önüne geldikleri adı işaret ederek yerini belirten sıfatlardır.
bu çocuk, şu ev, o ülke, beriki kitap, öteki masa...

b. Sayı sıfatı: Önüne geldikleri adların sayılarını, sayı sıralarını ve ölçülerini belirten sıfatlardır.
Asıl sayı sıfatları: *yirmi kalem, on ağaç...*
Kesir sayı sıfatları: *onda altı pay, yüzde elli başarı...*
Sıra sayı sıfatları: *üçüncü sınıf, yirminci yüzyıl...*
Üleştirme sıfatları: *ikişer ceviz, yüzer lira...*

c. Belgisiz sıfat: Önüne geldikleri adı kesinlik kazandırmadan belirten sıfatlardır.
bir gün, hiçbir olay, birkaç kişi...

d. Soru sıfatı: Önüne geldikleri adları soru yönünden belirten sıfatlardır.
ne iş yapıyor?, *ne kadar?* , *kaç gün?* , *nasıl kumaş?* …

e. Unvan sıfatı: adları derece, görev, rütbe yönlerinden belirten ya da bu adlara "saygı" anlamı katan sıfatlardır.
Bay Ali, Öğretmen Sevim, Yüzbaşı Mehmet, Ahmet Bey, Zeliha Teyze, Ali Efendi...

SIFATLARDA PEKİŞTİRME

Niteleme sıfatlarının anlamlarını güçlendirmeye niteleme denir. “m,p,r,s” den uygun olanı getirilir.

Bembeyaz, sapsarı, tertemiz, dosdoğru…

Yapayalnız, çırılçıplak, güpegündüz…

SIFATLAARDA KÜÇÜLTME

-ce: büyükçe, kalınca, derince

-cik: incecik, minicik, kısacık

-()msi: ekşimsi, yeşilimsi

-()mtrak: sarımtrak

SIFATLARDA DERECELENDİRME

1. Eşitlik Derecesi: Kadar, gibi sözcükleri ile yapılır.
   Bu köyde kavun kadar büyük patates var.
2. Üstünlük Derecesi: Daha sözcüğü ile yapılır.
   Daha güzel bir lokanta yok mu?
3. Aşırılık Derecesi: Çok, pek sözcükleri ile yapılır.
   Birlikte çok güzel günler yaşamıştık.
4. En üstünlük Derecesi: En sözcüğü ile yapılır.
   Çocuklara en güzel oyuncakları aldı.

SIFAT TAMLAMASI (Sıfat + İsim)

Sıfatların adları belirtmesi veya nitelemesiyle oluşan tamlamalara sıfat tamlaması denir.

İhtiyar esir, harap ev…

Küçük, şirin bir köy (bir adı birden çok sıfat tamlayabilir)

Lezzetli yemekler, tatlılar (bir sıfat birden çok ad için kullanılabilir)

Renkli, kokulu silgiler, kalemler (hem ad hem de sıfat birden çok olabilir)

SIFATLARIN ADLAŞMASI (ADLAŞMIŞ SIFAT)

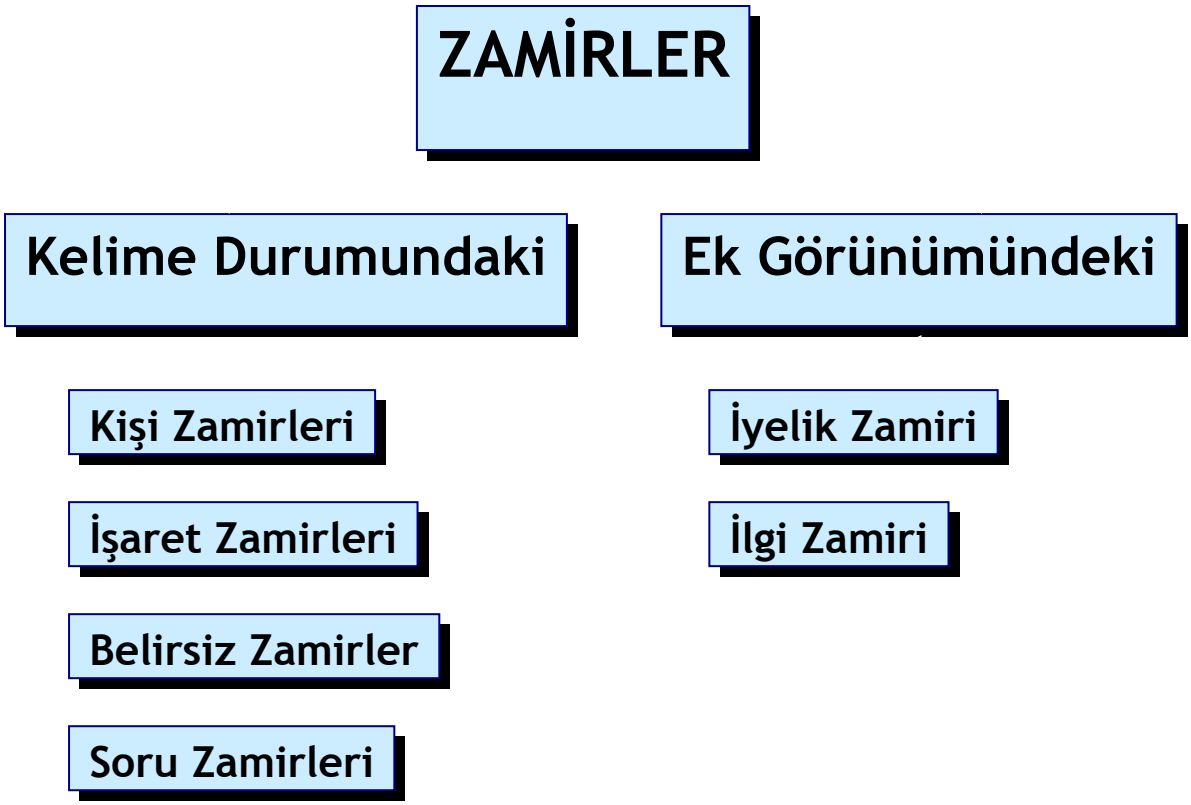
Bazı sıfat tamlamalarında ad olan sözcük düşer. Düşen adın ekleri ve anlamları sıfata geçer. Böylece sıfat adlaşmış olur.

Genç insanların coşkusu yaşlı insanları da etkiledi.

Gençlerin coşkusu yaşlıları da etkiledi.

Bu yaramaz çocuklardan bıktım.

Bu yaramazlardan bıktım.

KELİME BİÇİMİNDEKİ ZAMİRLER

1.Kişi (Şahıs) Zamirleri : İnsan isimlerinin yerini tutan zamirlere denir. Kişi zamirlerinin sayısı altıdır. *Ben, sen, o, biz, si z, onlar.*

Bu zamirler hâl eklerini, iyelik eklerini, çoğul eklerini alır. *Beni, bende, sizler, benim...* Ayrıca **dönüşlülük zamiri** olarak da adlandırılan ve kişi zamirlerinin yerini tutabilen **"kendi"** kelimesi kişi zamiri olarak kabul edilir. Bazen "kendi" kelimesi yerini tuttuğu kişi zamiriyle birlikte kullanılarak anlamı pekiştirir.
Bu yazıyı kendim yazdım / Bu yazıyı ben yazdım / Bu yazıyı ben, kendim yazdım.

Kişi Zamirinin Diğer Özellikleri:

1."Ben" zamiri, -e ekini aldığında kökünde değişme olur. Aynı kural "sen" zamiri için de geçerlidir. *Ben-e Bana*
2."Ben" zamirinin tamlayan ve tamlanan eki -im'dir. *Benim kalemim.*
3.Bazen "saygı, incelik, kırılma, öfke" nedeniyle "sen" zamiri yerine "siz" zamiri kullanılır. *Siz kim oluyorsunuz? Sizden bir ricam olacak.*
4.Böbürlenmek amacıyla "ben" yerine "biz" zamiri kullanılır. *Bize Konyalı Paşa derler.*
5."Biz" zamiri çoğul ekini alarak abartma ve övünme anlamı kazanır. *Bu konuda bizleri hiç hesaba katmıyorsunuz.*
6."Siz" zamiri, saygı nedeniyle çoğul ekini alabilir.*Sizleri unutur muyuz hiç!*

Kitabı **Ali'ye** verir misin? Kitabı **ona** verir misin?
Sema ile Neşe çok iyi arkadaştır. **Onlar** çok iyi arkadaştır.
Biz, şanslı biir milletin torunlarıyız.
Bu soruyu sadece **siz** çözebilirsiniz.
Ben, **sana** dememiş miydim!

2.İşaret Zamirleri : Varlıkları göstererek onların isimlerinin yerlerini tutan zamirlere denir. Türkçe'de en çok kullanılan işaret zamirleri şunlardır: *Bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar, bura, şura, ora, burası, şurası, orası, burada, şurada, orada, buradan, şuradan, oradan, burayı, şurayı, orayı, buralar, şuralar, oralar, öteki, beriki, karşıki...* "Böyle, şöyle, öyle" kelimeleri kullanılışına göre bazen isim, bazen sıfat, bazen zamir, bazen zarf görevi üstlenir.

O, her zaman böyledir. Böylesini hiç görmedim. Böyle adamlar her zaman başarır. Bu böyle olmaz.
İsim İşaret Zamiri Sıfat Zarf

N O T : "O" ve "Onlar" kelimeleri hem kişi zamiri, hem de işaret zamiridir. Bu kelimeler, insan isimlerinin yerini tutarsa kişi zamiri; insan dışındaki varlıkların yerini tutarsa işaret zamiridir. *Ona telefon edeceğim. (Kişi zamiri) / Onu hemen çöpe atın (İşaret Zamiri)*

Bu kelimelerin insanın veya insan dışı varlıkların yerini tuttuğu bazen anlaşılmaz. Bu durumda cümlenin söylendiği ortama dikkat edilir. Onu bana getir. *Bu cümlede "Onu" hem insanın yerini tutabilir hem de insan dışı varlıkların yerini tutabilir.*
NOT:*"bu, şu" kelimeleri insan yerini tutsa bile kişi zamiri olmaz.* Yazıyı bu yazdı. (İşaret Zamir)

3.Soru Zamirleri: İsmin yerini tutan soru kelimelerine soru zamiri denir. En çok kullanılan soru zamirleri şunlardır: *Kim, kimler, ne, neler, nere, neresi, nereyi, nereye, nerede, nereden, kaçı, kaçımız, kaçınız, hangisi, hangimiz, hangileri, kaçıncı, kaçta, kaçtan...*

"Kim" kelimesi her zaman soru zamiridir. Diğer soru kelimelerinin çoğu cümlede kullanılışlarına göre zamir, sıfat veya zarf olabilir.

Pazardan ne aldın? Baban ne gün gelecek? Ne bakıyorsun tuhaf tuhaf.
Zamir Sıfat Zarf

"Kaça" kelimesi ismin yerini tutarsa soru zamiridir. Aynı kelime "kaç lira ödeyerek" anlamına gelirse soru zarfı olur. *Saat kaça geldi? (Zamir), Bu elbiseyi kaça aldın? (Zarf)*

Fiilden önce gelen kelimeler genellikle zarf olduğu için , fiilden önce gelen her kelimeyi zarf olarak algılayabiliriz. Bir kelimenin zarf olabilmesi için fiilden önce gelmesi yeterli değil, fiili nitelemesi gerekir. Buna göre şu cümlelerde fiilden önce gelen kelimeler, fiili nitelemediği için soru zarfı değil, soru zamiridir. *Bu arabayı nereden aldın? Bu yazıyı hanginiz yazdı?*

4.Belgisiz Zamirler (Belgisizlik) : Hangi varlıkların yerini tuttuğu tam olarak belli olmayan zamirlere denir. En çok kullanılan belgisiz zamirleri şunlardır: *Bazısı, bazıları,kimisi, kimileri, biri, birisi, birileri, başkası, başkaları, birçoğu, birkaçı, birtakımı, birçokları, çoğu, hepsi, herkes, birazı, her biri, herhangi biri, öteberi, şunu bunu, şundan bundan, şey, şeyler, hiçbiri, kimse....*

Örneklerden de anlaşılacağı gibi belgisiz zamirlerde bazı istisnalar dışında -ı, -i, -u, -ü ekleri yer alır. Belgisiz zamirlerin sonundaki bu ekler kaldırılarak, bu kelimeler bir ismi niteleyecek şekilde kullanılırsa, belgisiz sıfat oluşur. *Öğrencilerin birkaçı Birkaç öğrenci.*
Zamir Sıfat

Kelimenin başına -m- sesi getirilerek yapılan ikilemelerde, ikinci kelime belgisiz zamirdir. *Kitapçıdan defter mefter aldı. (Belgisiz zamir)* * "Falan, filan, falanca" kelimeleri de belgisiz zamir olarak kullanılır. Aynı kelimeler, ismi nitelediğinde belgisiz sıfat olur. *Toplantıya falanca geldi. Toplantıya falan geldi, filan gelmedi.(Belgisiz Zamir)*
Toplantıya falan adam geldi. (Belgisiz sıfat)

EK BİÇİMİNDEKİ ZAMİRLER

1.İyelik (aitlik) Zamirleri: İsimlerin sonuna gelerek, o isimlerin kime ve neye ait olduğunu bildiren iyelik ekleri, aynı zamanda iyelik zamiri olarak da adlandırılır. *Defterim, defterin, defterleri...(İyelik zamiri)*

2.İlgi Zamiri

Belirtili isim tamlamalarında, tamlanan durumundaki ismin yerine kullanılan "-ki" ekidir.

İsmin yerini tutan -ki ekine ilgi zamiri denir. İlgi zamiri olan -ki daima kendisinden önce gelerek kelimeye bitişik yazılır.

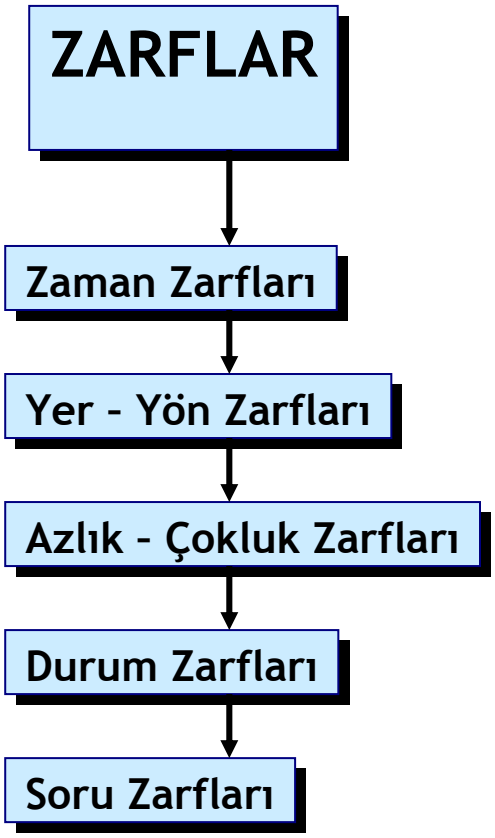
Hasan'ın defteri – Hasan'ınki
Sevgi'nin kitabı – Sevgi'ninki
sınıfın tahtası – sınıfınki...

İlgi zamiri her zaman insanlar için kullanılmaz. Cansız varlıklar için de kullanılır.
Kamyonun lastiği Kamyonunki
Erzurum'un havası çok soğuk; Malatya'nınki o kadar soğuk değil.

Sıfat yapmaya yarayan -ki eki de kendisinden önce gelen kelimeye bitişik yazılır. Bir ismin yerini veya zamanını gösteren sıfattır.

Bu nedenle ilgi zamiri ile karıştırılabilir. Aradaki fark şudur:

Cebimdeki para düştü *Cebimdeki düştü.* *Dünkü sınav çok zordu.*
Sıfat (Yer) *İlgi Zamiri* *Sıfat (Zaman)*

1. ZAMAN ZARFLARI

Fiil ve fiilimsilerin yapılış zamanını bildiren zarflardır.

Şimdi gelirler.
Şimdilik işi bıraktık.
Biraz sonra görürsünüz.
Erkenden kalkarız...

Zaman zarfları fiil ve fiilimsileri niteleyerek "ne zaman" sorusuna cevap verir. Zaman bildiren her kelime zarf değildir.

Dün geldi. (Zarf) / Dünü unutalım. (İsim)

"İleride" kelimesi cümlede kullanılışına göre bazen isim, bazen zarf olur: İleride bir adam duruyor. (İsim) / İleride size oturmaya geleceğim. (Zaman zarfı)

2. YER-YÖN ZARFLARI

Fiil ve fiilimsilerin gerçekleşme yerini ve yönünü bildiren zarflardır. Yer-yön zarflarının sayısı sekizdir: *"İçeri, dışarı, yukarı, aşağı, ileri, geri, öte, beri"*

Bu kelimelerin yer-yön zarfı olabilmesi için mutlaka yalın halde olması ve fiil ya da fiilimsiyi nitelemesi gerekir. Yukarıdaki sekiz kelime, herhangi bir ek alırsa zarf olmaktan çıkar, isim olur.

İçeri gir. (Zarf) / İçeriye gir. (İsim) -y:kaynaştırma harfi. e:ismin hal eki.

Cümlenin ögelerinde nereye sorusu hem dolaylı tümleç hem de zarf tümleci olur. İsim olan dolaylı tümleç olur. Zarf olan ise zarf tümleci olur.

İçeri gir. (Zarf Tümleci) *İçeriye gir. (Dolaylı tümleç)*

Yön bildiren "doğu, batı, kuzey, güney, sağ,sol" kelimeleri, fiil ve fiilimsilere yönelik olarak kullanıldığında mutlaka hal eklerini alır. Bu nedenle bu kelimeler yön bildirdiği halde yer-yön zarfı olmaz, isim olur. Doğuya gidelim. (İsim)

3. MİKTAR (ÖLÇÜ, NİCELİK, AZLIK-ÇOKLUK) ZARFI

Fiillerin ve fiilimsilerin miktarını bildiren zarflardır. Bu zarfların en önemli özelliği fiil ve fiilimsilerden başka sıfatları ve zarfları da niteleyebilmesidir. Miktar zarfları dörde ayrılır:

a) **Eşitlik Zarfları:** "Kadar" ve "denli" edatlarıyla oluşan ve fiillerle fiilimsileri niteleyen öbeklerdir. *Ben de İsmet kadar çalıştım. (Eşitlik zarfı) / Cennet kadar güzel Ülkem.*
Eşitlik Zarfı Sıfat İsim
"Kadar" edatıyla oluşan öbekler, ismi niteleyerek sıfat olabilir: Bacak kadar çocuk. (Sıfat) / Dünya kadar çalıştım. (Zarf) / Dünya kadar iş. (Sıfat)

b) **Üstünlük Zarfları :** Fiilleri, fiilimsileri, sıfatları ve zarfları niteleyen "daha" kelimesidir. *Bu yetmedi, daha ver. (Üstünlük zarfı) / Daha güzel bir söz. / Daha iyi çalıştı.*
Üst.Zarfı Sıfat İsim Üst.Zarfı Zarf Fiil
"Daha" kelimesi "bir" kelimesiyle öbekleşince, bir işin tekrarlanacağını anlatır. Ve yineleme zarfı olur. *Bu sınavda şansımı bir daha deneyeceğim. (Yineleme zarfı)*

c) **En üstünlük Zarfı :** Sıfatları ve zarfları niteleyen "en" kelimesidir. *En güzel çiçek, çocuktur.*

4.DURUM ZARFLARI

Bunlar hâl ve tavır ifade eden zarflardır. Fiilin nasıl yapıldığını ve ne durumda olduğunu belirtirler.

*Çocuk bize **öyle** anlattı.*
***Ağır ağır** çıkacaksın bu merdivenlerden.*
*Küçük kız **güzelce** süslendi.*
***Çocukça** seviniyor, **delice** gülüyordu.*

5.SORU ZARFLARI

Fiil ve fiilimsileri soru yoluyla belirten zarflardır.

Bu yağmurda eve ***nasıl*** gideceksin?
Dün ***ne kadar*** çalışmış?
İşleri ***ne zaman*** bitireceksiniz?
Niçin gitmedin?

EDAT

Tek başına anlamı olmayan, cümle içinde kullanıldığında yan yana geldiği sözcükle anlam ilişkisi kuran sözcüklerdir. Belli başlı bazı edatlar:

İle

Saçını tarak ile taramış. / Kağıtları makas ile kesmiş. (vasıta, araç)
Kalabalığa şüphe ile yaklaştı. (durum)
Evde arkadaşımla yazılıya çalışıyorum. (birliktelik)

(-e) kadar

On kadar kişi yemeğe gelecek. (yaklaşık)
Akşama kadar seni bekledim. (süre)
Senin kadar çalışanı görmedim. (karşılaştırma)
Cennet kadar güzel vatanımız var. (benzetme)

Gibi

Elma gibi yanakları vardı. (benzetme)

İçin

Bu emeğim senin için. / Bu göz yaşlarım senin için. (uğruna)
Senin için iyi şeyler söylenmiyor. (hakkında)
Otobüsü kaçırdığı için derse geç geldi. (neden)
Benim için en güzel hediye tatlı bir gülüştür. (bence)

Yalnız

O adam yalnız buraya gelir. (sınırlama)

BAĞLAÇ

Tek başlarına anlamları yoktur. Bağlaçların görevi eş görevli sözcükleri ya da anlamca ilişkili cümleleri birbirine bağlamaktır.

Öğretmen, öğrencilere defter **ve** kitapsız gelmemelerini söyledi.
Annem Ali **ve** Burak'ı çağırdı.
Kapıyı açtı **ve** dışarı çıktı.
Beni **ne** arıyor **ne** soruyor.
Birden çekip gitti; **oysa** ne kadar **da** alışmıştık ona.
Sana anlatacağım **ama** kimseye söylemeyeceksin.

Edat İle Bağlaç Karıştırılmamalı

1. "ile" hem bağlaç hem de edat olabilmektedir. "ile" yerine diğer bir bağlaç olan "ve" getiriliyorsa ile bağlaçtır.
   Elma ile muzu çok severim. (ve gelir bağlaç)
   Babası ile pek anlaşamaz. (ve gelmez edat)

2. Yalnız ve ancak sözcükleri yerine bir başka bağlaç olan ama gelirse bu sözcükler bağlaç olur. Sadece gelirse edat olur.
   Gelmek isterim yalnız çok işim var. (ama gelir bağlaç)
   Bitirmeye çalışırım ancak hepsini değil. (ama gelir bağlaç)
   Bu işi ancak sen yapabilirsin. (sadece gelir edat)

ÜNLEM

Sevinç, korku, heyecan, acıma, şaşma, öfke gibi duyguları coşkulu bir şekilde anlatan veya hitap (seslenme) gibi durumları belirten sözcüklerdir.

Aaa! Çok konuştun ama.
İmdat, yardım edin bana!
Yooo! Buna dayanamam artık.
Hey! Arkadaşlar buraya bakın.

FİİL (EYLEM)

Fiil (Eylem) : Varlıkların yaptıkları işleri, hareketleri veya içinde bulundukları durumları bir kipe (yani zamana veya bir dileğe) ve kişilere bağlayarak bildiren kelimelere fiil denir. Fiillerin üç temel kuralı vardır:

a) İş, hareket, oluş bildirir.
b) Kök veya gövde halindeyken kip eklerini alabilir.
c) Kök ve gövde halindeyken mastar eklerini (-mek, -mak) alabilir.

Fiillerin en önemli özelliği harekettir. Fiiller hareketlerine göre üç çeşittir:

1. **İş ve Kılış Fiilleri:** Bir nesneyi olumlu olumsuz etkileyen, insanlar tarafından genellikle bilinçli olarak gerçekleştirilen fiillerdir. Bu fiiller "kimi, neyi" sorularına cevap verir. Bu nedenle iş ve kılış fiilleri çatısına göre geçişli fiillerdir. *Kır-, ver-, dur-...*
2. **Durum Fiilleri:** Fazla hareketi olmayan, belli bir süre devam eden, nesneyi etkilemeyen, insanlar tarafından bazen bilinçli, bazen bilinçsiz gerçekleştirilen ve sona ermeleri için başka bir fiilin başlaması gereken fiillerdir. Durum fiilleri çatı yönünden geçişsizdir. *Uyu-, kalk-, yat-...*
3. **Oluş Fiilleri:** Bu fiillere "doğa fiilleri" de denir. Oluş fiillerinde kendi kendine olma anlamı vardır. Bu fiiller aslında gizli bir güç tarafından gerçekleştirilir. Bu fiillerin gerçekleşmesi irademize (isteğimize) bağlı değildir. *Yağ-, es-, yeşer-, kızar-, acık-, gürle-...*

***Örnek Soru*: Aşağıdaki cümlelerin yüklemi olan fiillerden hangisi "*oluş*" bildirmektedir?**

A) Sizi çok seviyoruz.
B) Bir de şu soruyu çözsene.
C) Çocuklar ne güzel de oynuyorlar.
D) Sen ne kadar da büyümüşsün, ufaklık!

[Cevap: A'da sev(mek) için birine ihtiyaç vardır. B'de, çöz(mek) için soruya ihtiyaç vardır. Her iki fiil de kılış bildiriyor. C'de oyna(mak) durum bildirir. D'de ise büyü(mek) irademizin dışında olur, biz istediğimiz için büyümeyiz. Cevap D'dir.]

Fiillerde Somutluk-Soyutluk
Somut Fiiller: Beş duyu organından herhangi biriyle algılanabilen fiillere denir. *Kır-, oku-, yaz-...*
Soyut Fiiller: Beş duyu organından herhangi biriyle algılanamayan; fakat var olan fiillere denir. *Düşün-, hoşlan-...*

Bazı somut fiiller, cümlede kullanılışına göre soyut olabilir: Babam biraz odun kırdı. (Somut) / Arkadaşımın sözleri kalbimi kırdı. (Soyut)

Dikkat ! Bir kelimenin fiil olabilmesi için şu üç öğeyi bulundurması gerekir.

1. Fiil tabanı
2. Kip eki
3. Şahıs eki

Örnek Soru: Çekimli fiiller aşağıdakilerden hangisini **göstermez**? (1989-AL)

A) Zaman B) Şahıs C) Hareket ve oluş D) Yer

Çözüm : Sev - i - yor - um

İş-oluş-hareket Zaman Şahıs Cevap D

1) Kip Ekleri

Kip Eki : Fiillerin yapılış amacını ve zamanını bildiren eklerle almış oldukları biçimine "kip" denir. Kipler iki grupta incelenir:

A) Bildirme (Haber) Kipleri
B) Dilek (Tasarlama) Kipleri

Haber (Zaman) Kipleri		**Dilek Kipleri**	
Geçmiş Zaman	-di -miş	Gereklilik Kip	-meli, -malı
Şimdiki Zaman	-( ) yor	İstek	-e, -a
Gelecek Zaman	-ecek, -acak	Şart	-se, -sa
Geniş Zaman	-( ) r	Emir	Eki yoktur.

HABER KİPLERİ : İşin, oluşun, hareketin gerçekleşme zamanını; işin yapıldığını, yapılacağını veya yapılmakta olduğunu haber verirler. Haber verdikleri zamanın adıyla anılırlar.

1. Geçmiş Zaman

a. Görünen (-di'li) Geçmiş Zaman: Geçmişte yaşadığımız veya gördüğümüz fiilleri anlatmak için kullanılır. Fiil tabanına -di eki getirilerek yapılır. Bu yüzden di'li geçmiş zaman kipi de denir.

Fiil Tabanı -dı,-di,-du,-dü, -tı,-ti,-tu,-tü şahıs eki

Sev	di	m
Yaz	dı	n
Oku	du	-------
Git	ti	k
Sat	tı	nız
Uç	tu	lar

b. Duyulan (-miş'li) Geçmiş Zaman Kipi : Fiilin, önceden gerçekleştiğini bildirir. Ancak söyleyen fiilin yapıldığını görmemiş, başkasından duymuştur. Fiil tabanına -miş eki getirilerek yapılır.

Fiil Tabanı	-mış, -miş, -muş, -müş	Şahıs Eki
Sev	miş	im
Kazan	mış	sın
Kork	muş	----

2.Şimdiki Zaman Kipi: Fiilin şu an gerçekleşmekte olduğunu bildirir. Fiil tabanına -( ) yor eki getirilir. *Sev (i) yor um*

Dikkat: - ( ) yor eki kendinden önceki geniş sesliyi (a, e) daraltır. Gör me yor um ----Görmüyorum.

Dikkat: Şimdiki zaman anlamı -mekte, -makta ekiyle de sağlanabilir. Ders çalışıyorum / Ders çalışmaktayım.

3.Gelecek Zaman Kipi: Fiilin daha sonra gerçekleşeceğini bildirir. Fiil tabanına -ecek, -acak getirilerek yapılır.

Fiil Tabanı	-ecek/-acak	şahıs eki
Sev	eceğ	im
Anla y	acak	sın
Bekle y	ecek	.....
Çalış	acağ	ız
Başar	acak	sınız
Gör	ecek	ler

4. Geniş Zaman Kipi: Fiilin her zaman yapıldığını veya yapılabileceğini bildirir. Fiil tabanına -( )r eki getirilerek yapılır. Fiil tabanı+ [-( ) r]+ şahıs eki (Sev-e-r-im)

DİKKAT : Geniş zamanın olumsuzu yapılırken -( ) r kullanılmaz. Yerine -me, -ma, -mez, -maz kullanılır. (Severim...Sevmem, Anlarız....anlamayız, Okur...okumaz,çalışırsınız....çalışmazsınız)

Örnek Soru: "Dağ dağa kavuşmaz, insan insana kavuşur" Cümlesindeki fiillerin zamanı hangi seçenekte doğru verilmiştir? (1994-EML)

A) Şimdiki zaman-geniş zaman
B) Geniş zaman-geniş zaman
C) Gelecek zaman-gelecek zaman
D) Geçmiş zaman-geçmiş zaman

Çözüm: kavuş-maz / kavuş-ur (her zaman) (geniş zaman) (Geniş zamanın olumsuzu -mez, -maz, veya -me, -ma ile yapılır)

DİLEK KİPLERİ

1. **Gereklilik Kipi :** Eylemin mutlaka gerçekleşmesi gerektiğini bildirir. Fiil tabanına -meli, -malı ekleri getirilerek yapılır. (Sev-meli-y-iz)
2. **Dilek-Şart Kipi:** İşin, oluşun, hareketin gerçekleşmesi ,başka bir eylemin olması şartına bağlı olduğu durumlarda fiil tabanına -se, -sa ekleri getirilerek yapılır. Hem dilek hem de şart anlamı görülebilir. *Çalışırsan kazanırsın.(Şart) / Şimdi Konya'da olabilsem. (Dilek)*
3. **İstek Kipi:** Eylemin yapılması veya yapılmaması istendiği durumlarda kullanılır. Ğenellikle birinci tekil ve birinci çoğul şahıslarda kullanılır. Fiil tabanına -e, -a ekleri getirilerek yapılır. *Sev-e-lim, çalış-a-yım...*
4. **Emir Kipi :** Eylemin yapılmasını veya yapılmamasını başkasından isteme durumunda kullanılır. DİKKAT : Emir kipinin eki yoktur. Buna göre kök halindeki bütün fiiller, emir kipindedir. Üçüncü tekil ve çoğul kişilere göre, emir kipinde çekimlenmiş fiillere -sin eki getirilir. *(Gel-, dur-, otur-, /gelsin, dursun, otursun/gelsinler, dursunlar, otursunlar)*

ÖZEL NOT : Dilek kiplerini şöyle formüle edebiliriz: **Melisa'ya emir yok. (meli) (sa) y (a) , emir eki yok.**

Örnek Soru: Aşağıdaki fiillerin hangisi emir kipindedir? (1987-FL)
A) Yazasın B) Yazsın C) Yazmalı D) Yazsa

Çözüm: Yaz - a - sın (İstek kipi) / Yaz - malı (Gereklilik kipi) / Yaz - sa (Şart kipi)
Yaz x sın (Emir kipi) Cevap B

2) Şahıs Ekleri

Şahıs Eki : Fiilin bildirdiği iş mutlaka canlı veya cansız bir varlık (özne) tarafından yapılır. İşte bu varlığa fiilin kişisi denir. Türkçe'de üç tanesi tekil, üç tanesi çoğul olmak üzere altı tane şahıs vardır.
Ben....(Kendisi söz söyleyen)
Sen....(Kendisine söz söylenilen)
O.....(Kendisinden bahsedilen)
Dikkat: Fiilin bildirdiği şahısları aldıkları eklerden tanırız. *Sevdi-m...(Ben), Sevmiş-sin ...(Sen)*

***Örnek Soru** : Aşağıdakilerden hangisi çekimli fiil değildir?*
A) Anlarım B) Anlamak C) Anlamazsın D) Anlıyorum

Çözüm: Şimdi bu kelimelerde fiilin 3 temel öğesinin (taban, kip, şahıs) olup olmadığına bakalım:
Anlarım (Fiil tabanı, geniş z., 1.t.ş.)
Anlamazsın (Fiil tabanı, geniş zamanın olumsuzu, 2.tekil ş.)
Anlıyorum (Fiil tabanı, şimdiki z., 1.tekil ş.)
Anlamak (Mastar eki alan fiiller artık fiil değil fiilin ismidir ve isimlerde kip ve şahıs kavramı yoktur.) Cevap B'dir.

FİİLLERİN OLUMSUZLUK ŞEKLİ

Fiil tabanı +Olumsuzluk Eki (-me,-ma, -mez, -maz)+Kip +Şahıs Eki

Sev	me	di	m
Gel	me	--	y in

DİKKAT : Geniş zamanın olumsuzu 1. şahıslarda -me, -ma diğerlerinde ise -mez, -maz ile yapılır. Ve "- ( ) r kip ekinin yerini alır. *Sev (e) r im ----Sev (me) m / Bil (i) r sin....Bil (mez) sin*

DİKKAT : Şimdiki zamanın olumsuzu yapılırken " ( ) yor" eki -me, -ma olumsuzluk ekini daraltarak -mı, -mi, -mu, -mü haline sokar. *İste mi yor um, Görüş mü yor uz*

FİİLLERİN SORU ŞEKLİ

Fiillerde soru anlamı "-mı, -mi, -mu, -mü" soru ekiyle sağlanır. Soru eki daima kelimeden ayrı yazılır. Şahıs ekleriyle ise bitişik yazılır.
Soruları çözdünüz mü?
Beni seviyor musun?

ZAMANLARINA GÖRE FİİLLER

Fiiller, zamanlarına göre iki ana grupta incelenir:

A. Basit Zamanlı Fiiller
B. Bileşik Zamanlı Fiiller

BASİT ZAMANLI FİİLLER: Fiil kök veya gövdelerine herhangi bir kip eki getirilmesiyle oluşur. Basit zamanlı fiillerde, kip ekinden sonra kişi ekleri getirilir. Türkçe'de basit zamanlı fiillerin tekil ve çoğul kişilere göre çekimlenişi tabloda gösterilmiştir.

BİLEŞİK (BİRLEŞİK) ZAMANLI FİİLLER: Fiil kök veya gövdelerine herhangi bir kip eki getirildikten sonra idi (-dı,-di, -du, -dü, -tı, -ti, -tu, -tü), -imiş (-mış, -miş, -muş, -müş), ise (-sa, -se) ek-fiilleri getirilerek oluşur. Bazı kaynaklarda birleşik zamanlı fiiller, "iki kip eki almış" fiil olarak da tanımlanır.

Birleşik zamanlı fiiller üçe ayrılır:

1. Hikaye (öyküleme) birleşik zaman: Fiil kök veya gövdelerine herhangi bir kip eki getirildikten sonra "idi" (-dı, -di, ...) getirilerek oluşturulur. *Gel-i-r-di, gel-i-yor-du-m...*
2. Rivayet birleşik zaman: Fiil kök veya gövdelerine herhangi bir kip eki getirildikten sonra "imiş" (-mış, -muş...) getirilerek oluşturulur. *Gel-i-r-miş, gel-miş-miş...*
3. Şart (Koşul) Birleşik Zaman: Fiil kök veya gövdelerine herhangi bir kip eki getirildikten sonra "ise" (-se, -sa) getirilerek oluşturulur:*Gel-i-r-se, gel-miş-se-m...*

Fiil Tabanı + Kip Eki (Haber – Dilek) + Ek Fiil (Hikaye –idi, Rivayet –imiş, Şart –ise) + Kişi (Şahıs) Eki

Sev + miş + ti + m (miş'li geçmiş zamanın hikayesi)
Bil + (i)yor + sa + lar (Şimdiki zamanın şartı)
Gel + ecek + miş + ler (Gelecek zamanın rivayeti)
Çalış + malı + ymış + sın (Gerekliliğin rivayeti)
Al + sa + ydı + m (Şartın hikayesi)

YAPILARINA GÖRE FİİLLER

Türkçe'de fiiller yapı bakımından üçe ayrılır:

1. Basit fiil
2. Türemiş fiil
3. Birleşik fiil

1.BASİT FİİLLER: Herhangi bir yapım eki almamış, başka bir kelimeyle de birleşmemiş kök durumundaki fiillerdir. Kök, fiilin bölünemeyen en küçük anlamlı parçasıdır.
Sev-, ağla-, kaç-, sor-

Çekimli bir fiilin kip, kişi ve olumsuzluk ekleri atıldıktan sonra geriye kalan iş, oluş, hareket bildiren kısmı yapım eki almamış, yani başka bir kelimeden türememiş veya başka bir kelimeyle de birleşmemiş fiil basit yapılıdır.

Okuyacakmışsın ....Oku-y-acak-mış-sın (Kök-yardımcı ses-gelecek zam.eki-rivayet eki-2.tekil şahıs eki.)

2.TÜREMİŞ YAPILI FİİLLER: Fiil ya da isim köklerine yapım eki getirilerek türetilen fiillerdir.

Göz-le-	*gör-üş*	*yaş-a-*	*giy-in*
İsim	fiil	isim	fiil
Fiil	*fiil*	*fiil*	*fiil*

Dikkat ! Yansıma olan kelimelerle de fiil türetilebilir.(Çat-la-, fısıl-da-, hav-la-)

Örnek Soru: **Hangi cümledeki yüklemin yapısı basittir? (19996 DPY)**

A) Yeni aldığı elbiseyi bugün giydi.
B) Çocuk, yatağından hafifçe doğruldu.
C) Seyahatten dönen kardeşini yokladı.
D) Akşam olunca sokaklar tenhalaştı.

Cevap (A) : Giy-di (Basit)

Örnek Soru : **Aşağıdaki altı çizili kelimelerden hangisi isimden türemiş bir fiildir?**

A) Babam koca bir ayı avlamış.
B) Bebeğe yedirdin mi mamasını?
C) Bu kartları çok ucuza bastırdım.
D) Alıştım artık, bana yapılanlara.

Cevap (A) : Av (isim)

3. BİRLEŞİK YAPILI FİİLLER : İki ya da daha fazla kelimenin bir araya gelerek oluşturdukları fiillerdir. Üç yolla yapılır:

a) Yardımcı fiille kurulan birleşik fiiller:

İ S İ M	**Yardımcı Fiil**
	et-
	ol-
	eyle-
	kıl-

Yardım et-
Başarılı ol-

Not: Ol- yardımcı fiili tek başına da fiil olarak kullanılabilir. *Ben hep sizin yanınızda **olacağım**.*

Örnek Soru: **"Olmak" fiili aşağıdaki cümlelerin hangisinde yardımcı fiil olarak kullanılmıştır? (1996 - FL / AÖL)**

A) Gideli iki yıl oluyor. (Zarf Tümleci)
B) Her şeyden önce insan olmalı. (Yüklem)
C) Evimizin bir de bahçesi olmalı. (Özne)
D) Bu yaz ekinler erken oldu. (Zarf Tümleci)

Cevap (B)
Çözüm: Ol- kelimesi tek başına yüklem olduğu zaman, yanındakini fiilleştirmek yerine onları özne, nesne veya tümleç olarak alır.

DİKKAT ! Yardımcı fiille oluşturulan birleşik fiillerde ses düşmesi veya ses türemesi oluşuyorsa fiil bitişik yazılmalıdır. Eğer ünlü düşmesi veya ünsüz türemesi olmuyorsa ayrı yazılır.
Sabır-et- sabret- (Ses düşmesi)
Af-et- af-f-et- (Ses türemesi)
Terk et-
Namaz kıl-
Hasta ol-

Örnek Soru: **Hangi cümlede birleşik fiil yoktur? (1993 EML)**

A) Bahçede çalışan komşumuza yardım edelim.
B) İnsanları fikirlerinden dolayı küçümsemeyin.
C) Sabahtan beri içimde bir eziklik hissediyorum.
D) Dayıma, sabah erkenden telefon ettim.

b) Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller (Deyim Halindeki Birleşik Fiiller) :

Kelimelerin gerçek anlamlarından sıyrılmasıyla yani mecaz anlamda kullanılmasıyla oluşan birleşik fiillerdir. -mek. -mak mastar ekinin alabilen deyimler bu gruba girer. Veya ; isim soylu kelime ya da kelimelerle bir fiilin bir araya gelmesiyle oluşur.

Memleketim gözümde tütüyor ! Başka nereye başvurdunuz? Çok eziyet çekmiş.
(Göz gezdir-, kafa patlat-, kapı dinle-, kulak asma-, akıl ver-...)

c) Kurallı Birleşik Fiiller

En az iki kelimenin belli bir kurala göre birleşmesiyle oluşan birleşik fiillerdir. Dilimizde çok değişik kurallı birleşik fiil vardır. Bunların en yaygın olarak kullanılanları dört çeşittir.

1) Tezlik Fiili: Fiil kök ve gövdelerine -ı, -i, -u, -ü ekleri getirilir. Ortaya çıkan kelime "vermek" fiiliyle birleştirilir. Tezlik fiilleri daima bitişik yazılır. *Geliver-, yapıver-, okuyuver-, seçiver...*
Tezlik fiillerinde genellikle "çabukluk, beklenmezlik, kolaylık, önem vermeme" anlamları görülür.
Gazeteyi yere atıverdi. (Önem vermeme)
Fiil Tabanı -(i) ver (mek)
Bak (ı)ver-
Tezlik fiilinin olumsuzu iki şekilde yapılır: Geliver...gelmeyiver veya Geliverme

2) Yeterlilik Fiili : Fiil kök veya gövdelerine -a, -e ekleri getirilir. Ortaya çıkan kelime "bilmek" fiiliyle birleştirilir. Bu fiillerde bir işin yapılmasına gücün yetmesi, işi başarma anlamları vardır. Daima bitişik yazılır. *Yapabil-, gezebil-, okuyabil-...*
Yeterlilik fiillerinde genellikle olasılık anlamı görülür. Bu nedenle yeterlilik fiillerinin bulunduğu cümlelerde olasılık zarflarının kullanılması dil yanlışlığına yol açar.
Belki yarın köye dönerim. (Doğru)
Yarın köye gidebilirim. (Doğru)
Belki yarın köye gidebilirim. (Yanlış)

Yeterlilik fiilinin olumsuzu üç şekilde yapılır: Alabilirim... (Alamam) (Almayabilirim) (Alamayabilirim)
Yukarıdaki üç olumsuz yeterlilik fiilinin aralarında anlam farkı vardır. Birincide kesinlik, ikincide kişinin kendisine bağlı olumsuzluk, üçüncüde ise kişinin elinde olmayan nedenlerden doğan olumsuzluk söz konusudur.

3) Sürerlilik Fiili : İki şekilde yapılır.

- Fiil kök veya gövdelerine -a, -e ekleri getirilir. Ortaya çıkan kelime "durmak, kalmak, gelmek" fiilleriyle birleştirilir. Bu tür sürerlilik fiilleri daima bitişik yazılır. *Uyuyakal-, gidedur-, süregel-...*
- Fiil kök veya gövdelerine -ıp, -ip, -up, -üp ekleri getirilir. Bu kelimelerden sonra "durmak, kalmak, gelmek" fiilleri kullanılır. Bu tür sürerlilik fiilleri ayrı yazılır. *Konuşup dur-, gidip dur-, donup kal-, sürüp gel-...*

Bu fiillerde, işin belli bir süre devam ettiği anlamı vardır. Sürerlilik fiillerinin olumsuzu yoktur.

4) Yaklaşma Fiili: Fiil kök veya gövdelerine -a, -e ekleri getirilir. Ortaya çıkan kelime, "yazmak" fiiliyle birleştirilir. Yaklaşma fiilleri bitişik yazılır. *Düşeyaz-, öleyaz-...*
Bu fiillerde "olmadı ama az daha olacaktı, az kalsın oluyordu" anlamları vardır. Yaklaşma fiillerinin anlamı olumsuzdur. Bu nedenle yaklaşma fiilleri ayrıca olumsuz yapılamaz. Yani bu fiillerin görünümü olumlu, anlamı olumsuzdur.

NOT : Türkçe'de en çok kullanılan kurallı birleşik fiiller bunlardır. Bunlar iki fiilden oluşmuştur. Ayrıca bir fiilimsi, bir fiilden (ağlayacağı tut-, göresi gel-..) ; bir fiil , bir yardımcı fiilden oluşan (hazırlanmış ol-, gider ol-, söyleyecek ol-...) kurallı birleşik fiiller de vardır.

FİİLİMSİ (EYLEMSİ)

Kip ve kişi ekleri almayan ama iş, oluş, hareket veya durum anlamlarını özünde bulunduran ve cümle içinde "isim , sıfat, zarf" gibi görevler üstlenen sözcüklere *fiilimsi* denir.

1. İSİM FİİLLER (MASTAR)
2. SIFAT FİİL (ORTAÇ)
3. BAĞ (ZARF) FİİL (ULUÇ)

1. İSİM FİİLLER (MASTAR)

Fiilin adı demektir. Fiil kök veya gövdelerine -mak, -mek, -ma, -me, -ış, -iş, -uş, -üş ekleri getirilerek oluşur. *Yazmak, konuşmak, yemek, yazma, alış... Konuşmak bir sanattır.*

DİKKAT: *Olumsuzluk eki -ma, -me ile isim-fiil eki olan -ma, -me karıştırılmamalıdır.* Bu hafta işe gitme. (Olumsuz fiil) / Tatile gitme hazırlıkları başladı. (İsim-fiil)

DİKKAT: -mak, -mek, -ma, -me eklerini alan bazı kelimeler bir nesnenin adı olarak kullanılabilir. *Ekmek, çakmak, yemek, tokmak, kıyma, sarma, kazma...*
Bu yıl tarlaya buğday ekmek istiyorum. (isim-fiil)
Bakkaldan üç ekmek aldı. (İsim)

2. SIFAT FİİL (ORTAÇ)

Fiilin sıfata dönüştürülmüş şeklidir. Fiil kök veya gövdelerine -an, -ası, -mez, -ar, -dik, -ecek, -miş, ekleri getirilerek yapılır. Sıfatların her zaman bir ismi nitelediği gibi sıfat-fiiller de bir ismi niteler. *Tanıdık kişi, okumuş adam, çıkmaz sokak....*

DİKKAT: *Sıfat-fiil ekini alan fiiller, bazen isim göreviyle kullanılır.* Bayrama katılan öğrencilere izin verildi. (Sıfat-fiil) / Bayrama katılanlara izin verildi. (İsim) (Sıfat-fiiller çekim eki alarak isimleşir.)

DİKKAT: *Sıfat-fiil ekleriyle kip ekleri karıştırılmamalıdır.* Görünmez kaza (Sıfat-fiil) / Buradan bizim ev görünmez. (Fiil)

DİKKAT: *Sıfat-fiil eklerinin olumsuzları da yaygın olarak kullanılır.* Görmemiş adam, olmayacak iş

3. BAĞ (ZARF) FİİL (ULUÇ)

Fiillerin durumunu, zamanını, şeklini bildiren fiilimsilerdir. Fiil kök veya gövdelerine "-ip, -ince, -eli, -erek, -ken, -a, -e, -maden, -maksızın, -dıkça, -dığında, -mez" ekleri getirilerek yapılır.

Koşa koşa geldi.
Çocuk ağladıkça açıldı.
Öğretmen dersi anlatıp çıktı.

EK-FİİL (EK-EYLEM)

İsim soylu kelimelerin sonuna gelerek, onları yüklem yapan eklere ek-fiil denir. Ek -fiil ekleri şunlardır: -dır, -idi, -imiş, -ise

Ek-fiillerin temel görevi

İsim ve isim soylu kelimelere gelerek onları yüklem yaparlar. *Hayat, yaşayınca **güzeldir.***

Ek-fiiller genel olarak dört bölümde incelenir:

1. Ek-fiilin geniş zamanı
2. Ek-fiilin görülen geçmiş zamanı
3. Ek-fiilin duyulan geçmiş zamanı
4. Ek-fiilin şartı

Ek-fiilin geniş zamanı

İSİM + EK FİİL (-dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tür, -tur, -tür) + ŞAHIS EKİ

(-ım, -im, -um, -üm, -sın, -sin, -sun, -sün, -ız, -iz, -uz, -üz, -sınız, -siniz, -sunuz, -sünüz, -lar, -ler) ekleri de Ek-fiilin geniş zamanını karşılar. *İyi-dir- , yorgundur, yorgunum, yorgunsunuz, yorgunlar.*

Ek-fiilin geniş zamanı, aynı zamanda ek-fiilin şimdiki zamanını karşılar.

DİKKAT: "-dır" ek-fiili sadece 3.şahıslarda kullanılır. Birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde -dir yerine şahıs ekleri kullanılır.

Ek-fiilin görülen geçmiş zamanı

İSİM + EK FİİL (-idi, -dı, -di, -du, -dü-tı, -ti, -tu, -tü) + ŞAHIS EKİ

Öğrenci-y- di- m , çalışkandı, güzeldi.

Ek-fiilin duyulan geçmiş zamanı

İSİM + EK FİİL (-imiş, -mış, -miş, -muş, -müş) + ŞAHIS EKİ

Güzelmişim, güzelmişsin, güzelmiş, güzelmişiz, güzelmişsiniz, güzelmişler

Ek-fiilin şartı

İSİM + EK FİİL (ise, -se, -sa) + ŞAHIS EKİ

Hastaysanız...

DİKKAT: Ek-fiilin şartı olan ise isim ve isim soylu kelimelere geldiğinde onları yüklem yapmaz; sadece cümleye şart anlamı kazandırır. *Hastaysanız biraz istirahat ediniz.*

DİKKAT : Ek fiiller sadece isimleri değil; isim soylu olan zamirleri de yüklem yapabilirler.

Benim en iyi arkadaşım sen-di-n. / Kim-miş beni soran / En iyi adam Odur.

NOT : Ek-fiiller, fiilimsilerin sonuna gelerek onları yüklem yapabilir. En güzel şey, sağlıklı yaşamaktır.

ÖNEMLİ: Ekfiil eklerinin üç görevi vardır: 1. İsmi Yüklem Yapar 2. Basit Zamanlı Fiili Birleşik zaman Yapar 3. Şart Cümlesi Yapar.

FİİL ÇATISI

1. NESNELERİNE GÖRE FİİLLER
   a. Geçişli Fiiller
   b. Geçişsiz Fiiller
   c. Oldurgan Fiiller
   ç. Ettirgen Fiiller
2. ÖZNELERİNE GÖRE FİİLLER
   a. Etken Fiiller
   b. Edilgen Filler
   c. Dönüşlü Fiiller
   ç. İşteş Fiiller

1. NESNELERİNE GÖRE FİİLLER

a. Geçişli Fiiller: Nesne alan, yükleme sorulan "ne, neyi, kimi" sorularına cevap veren fiillerdir.

- İpucu: Bir fiilin başına "**onu**" sözcüğünü getirip okuyabiliyorsak, o fiil nesne alabiliyordur, geçişlidir.

  Annemi çok seviyorum. / Bu haberi gazetede okumuştum.
  Görmek / saklamak / bağlamak

Uyarı: Fiilimizin geçişli olması için ille de cümle içersinde nesne almış olmasına gerek yoktur. Nesne alabiliyor olması yeterlidir.

Sabahtan beri durakta bekliyorum. / Ben de çok özledim.

b. Geçişsiz Fiiller: Nesne alamayan fiiller geçişsizdir. Bu fiiller "**onu**" sözcüğüyle okunamaz.

Çok sevdiği kedisi kayboldu. / Küçük çocuk durmadan ağlıyordu.
Beklediğimiz haber nihayet geldi. / uyumak / gülmek / oturmak

c. Oldurgan Fiiller: Geçişsiz fiillerin "-()r, -t, -tir" eklerini alarak geçişli duruma gelmesine *oldurgan fiil* denir.

Bütün gün ağladı. (geçişsiz) Anlattıklarıyla hepimizi ağla**t**tı. (oldurgan)
İnsanlar gülüyor. (geçişsiz) İnsanları gül**dür**dü. (oldurgan)

Pişmek	pişi**r**mek
Başlamak	başla**t**mak
Uyanmak	uyan**dır**mak

ç. Ettirgen Fiiller: Geçişli eylemlere "-t, -()r, -tir" ekleri getirilerek bunların geçişlilik dereceleri arttırılır. Geçişlilik derecesi arttırılmış eylemlere *ettirgen eylem* denir. Ettirgen eylemlerin yüklem olduğu cümlelerde özne işi kendisi yapmaz, başkasına yaptırır.

Saçlarını kesti. (geçişli) Saçlarını kes**tir**di. (ettirgen)
Yemekten sonra su içti. (geçişli) Çocuğa su içi**r**di. (ettirgen)

Okumak	oku**t**mak
Yazmak	yaz**dır**mak

2. ÖZNELERİNE GÖRE FİİLLER

a. Etken Fiiller: Öznesi belli olan eylemler etkendir. Bir cümlede eylemin kim tarafından yapıldığı belli ise *etken çatılı eylem* denir. Cümlede gizli özne olsa da fiil etkendir.

Öğrenciler bayramda sınıflarını süslediler. / Sıcakta kaldığı için çocuk terlemiş.
Ö. Y. Ö. Y.
Bütün şiirlerini aynı kitapta topladı. (gizli özne: o)
Y.

b. Edilgen Fiiller: Öznesi belli olmayan eylemler *edilgen* çatılıdır. Gerçek özne almaz. Sözde özne alır. Edilgen çatılı fiiller "-l, –n" çatı eklerini alır.

Hırsızlar sonunda yakala**n**dı. / Seyirciler taşkınlık yapmamaları için uyarı**l**dı.
S.Ö. Y. S.Ö. Y.

Uyarı: Tabiat olayları edilgen olarak algılansalar bile etken olarak değerlendirilir.

Kuraklıktan gölün suyu çeki**l**di. / Yine yeşille**n**di fındık dalları.
G.Ö. Y. Y. G.Ö.

c. Dönüşlü Fiiller: Öznenin yaptığı iş kendi üzerine dönüyorsa, özne işi hem yapıyor hem de yaptığı işten etkileniyorsa bu tür fiillere *dönüşlü fiil* denir. Fiil "**-n**, -ı" eklerinden birini alır.

Bizi görünce sevi**n**di. / Düğüne giderken aynanın karşısında süsle**n**di.
Oğlunun ölümüne kadın çok üzü**l**dü. / giyindi / hazırlandı

Uyarı: Edilgen fiillerle dönüşlü fiiller birbirine karıştırılmamalıdır.

Bebeğin saçları bir güzel tara**n**dı. (Edilgen fiil)
Gül, sabahleyin güzelce tara**n**dı. (Dönüşlü fiil)

Araba güzelce yıkandı. (Edilgen fiil)
Akşam önce kardeşim yıkandı. (Dönüşlü fiil)

ç. İşteş Fiiller: Anlatılan işin birden fazla özne tarafından, birlikte veya karşılıklı yapıldığını gösteren fiillere *işteş fiil* denir. İşteş eylemler etken eylemlerden "-()ş" ekiyle türetilir.

Uzun süre bakı**ş**tılar. (karşılıklı)
Bu konuyu uzun süre tartı**ş**tılar. (karşılıklı)
Akşam kendi aramızda dertle**ş**tik, ağla**ş**tık, gülü**ş**tük. (Birlikte)

❖ Dikkat: Bazı fiiller –()ş eki almadıkları halde anlamca işteşlik özelliği gösterebilir.

İki eski dost sonunda barıştı.
Koca Yusuf Amerika'da bile güreşmişti.
Hayatım boyunca bilgisizlikle savaştım.

CÜMLENİN ÖGELERİ

Öge: Bir cümleyi oluşturan sözcük veya sözcük gruplarına öge denir. Ögeler bulunurken önce temel ögeleri (yüklem, özne), daha sonra yardımcı ögeleri (nesne, dolaylı tümleç, zarf tümleci) bulmamız gerekir.

Cümlenin Ögeleri

A) Temel Ögeler
   1) Yüklem
   2) Özne

B) Yardımcı Ögeler
   1) Nesne (Düz Tümleç)
   2) Dolaylı Tümleç
   3) Zarf Tümleci

A) Temel Ögeler

1) Yüklem: Cümlede anlatılan iş, oluş ve hareketi ya da yargıyı üzerinde taşıyan ögedir. Yüklemsiz cümle olmaz.

Yahya Kemal güzel şiirler **yazmıştır**.
Arkadaşım hata yaptığını **kabul etti**.
Ağır ağır **çıkacaksın**, bu merdivenleri.
Söndürün lambaları, uzaklara gideyim.
Asıl kök ve öz derinliklerdedir.

2) Özne: Bir cümlede yüklemin bildirdiği işi yapan ya da yargıyı üstüne alan ögeye denir. Özneyi bulmak için yükleme "kim?, ne?" soruları sorulur.

Özne Çeşitleri

a) Gerçek Özne: Yüklemin bildirdiği yargıyı yapan ögenin cümlede kullanılmasıyla oluşan öznedir. Gizli özne de gerçek öznedir.

Geceleyin **bir ses** böler uykumu.
G. Ö. Y.
Bakakalırım, giden geminin ardından. (Gizli Ö. Ben)
Y.
Yağmurlardan sonra büyürmüş, başak.

Durmadan annesini soruyordu.

b) Sözde Özne: Bazı cümlelerde işi yapan belli değildir. Bu cümlelerde işten etkilenen öge sözde özne kabul edilir. Diğer bir deyişle edilgen çatılı fiillerle kurulan cümlelerin öznesidir.

Hırsız, akşama doğru yakalandı.
S.Ö. Y.
Halılar, bin bir emekle dokundu.
S.Ö. Y.
Ali, dün okuldan kovulmuş.

B) Yardımcı Ögeler

1) Nesne (Düz Tümleç): Cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen sözcük veya söz gruplarına *nesne* denir.

a) Belirtili Nesne: İsmin belirtme (-i) hal ekini alan nesne türüdür. Belirtili nesneyi bulabilmek için yükleme "neyi?, kimi?" soruları sorulur.

Biz **onu** dün çarşıda gördük.
Ö. B.'li N. Y.
O, **nehirde balık tutmayı** sevmez.
Ö. B.'li N. Y.

b) Belirtisiz Nesne: İsmin yalın durumda bulunan nesne türüdür. Yükleme "ne?" sorusu sorulur.

Arkadaşıma **yeni bir şiir kitabı** aldım. (Gizli Ö. Ben)
B.'siz N. Y.
Öğretmen: "**Sizler geleceğin mimarı olacaksınız.**" derdi.
Ö. B.'siz N. Y.

2) Dolaylı Tümleç: Adın "-e,-de,-den" durum eklerini alan sözcüklerin cümlede üstlendikleri göreve *dolaylı tümleç* denir. yükleme;

e	de	den
Neye?	Neyde?	Neyden?
Nereye?	Nerede?	Nereden?
Kime?	Kimde?	Kimden?

Her ıstırap, **insana** ayrı bir şey öğretir.
Ö. D.T. B.'siz N. Y.
Bahçesinde solmayan güller varmış.
D.T. Ö. Y.
Bana, okumaktan söz edin.

3) Zarf Tümleci: Yüklemi yön, zaman, durum, vasıta, sebep, şart, miktar yönüyle etkileyen kelimelere *zarf tümleci* denir. Yükleme;

Ne zaman? Nasıl?
Ne kadar? Niçin? Nereye?
Ne ile? Kim ile?

Çocuk **hıçkıra hıçkıra** uzaklaştı.
Ö. Z.T. Y.
Bu şiiri kar yağarken yazdım.

İstanbul'a uçakla gittik.

Uyarı: İçeri , dışarı, ileri, geri, aşağı, yukarı…gibi yer-yön zarfları kullanıldıkları bütün cümlelerde zarf tümleci olur. Ve nereye sorusu sorulur. Eğer adın -e, -de, -den halinde bulunursa dolaylı tümleç olur.(İçeriye, içeride, içeriden…)

Kapıcı hızla **aşağı** indi.
Ö. Z.T. Z.T. Y.
Mehmet kardeşini **yukarı** çağırdı.
Ö. B.'li N. Z.T. Y.
Kapıcı hızla **aşağıya** indi
Ö. Z.T. D.T. Y.
Mehmet kardeşini **yukarıdan** çağırdı.
Ö. B.'li Z.T. Y.

CÜMLE BİLGİSİ

1.Yüklemine Göre Cümle

a. Fiil Cümlesi: Yüklemi çekimli fiillerden oluşan cümledir.

Tatlı bir akşam vakti yolculuğumuz başladı.
Yağmur aniden bastırınca nehir aniden coştu.
Su insanı boğar, ateş yakarmış.

b.İsim Cümlesi: Ad ya da ad soylu sözcüklerin veya söz öbeklerinin ek eylem alarak yüklem olduğu cümlelerdir.

Sanatçı için hayalin önemi büyüktür.
Ona vereceğin en güzel hediye, kitaptır.
Bizim çocuk aslan gibidir.
En büyük arzusu şair olmaktı.

2.Ögelerin Dizilişine Göre Cümle

a.Kurallı Cümle: Yüklemi sonda olan cümledir.

Olur olmaz sözler söylüyor.
Verdiğin kitapları çok beğendim.

b.Devrik Cümle: Yüklemi sonda bulunmayan cümlelerdir.

Yağmurdan sonra büyürmüş, başak.
Geç fark ettim, taşın sert olduğunu.

3.Anlamlarına Göre Cümle

a.Olumlu Cümle: Yüklemi olumlu olan ve bir işin yapıldığını veya yapılacağını bildiren cümlelerdir.

Güneş toprağı yeni yeni ısıtıyor.
Hangi kitabı okuyacağına karar ver.

b.Olumsuz Cümle: Anlamca olumsuz yüklemlerle kurulan cümlelerdir.

Annesini ve babasını unutmadı.
Olaylar anlatılır gibi değil.
Evlerinde ekmek ve su yoktu.

Uyarı: Bazı cümleler biçimce olumlu olduğu halde anlamca olumsuz olabilir.

Ne ev kaldı ne bark. (kalmadı)
Büyüklere böyle davranılır mı? (davranılmaz)

Uyarı: Bazı cümleler biçimce olumsuz anlamca olumlu olabilir.

Sizi sevmiyor değilim. (seviyorum)
Bu adam acımasız değil. (acır)
Gel de bu çocuğu sevme. (sev)

c.Soru Cümlesi: Soru anlamı taşıyan ve cevap vermeyi gerektiren cümlelerdir.

Hangi yazarları seversin?
Yarın Bolu'ya mı gidiyorsun?

ç.Ünlem Cümlesi: İçinde ünlem sözcükleri bulunan cümlelerdir. Heyecen, coşku, öfke vb bildirir.

Eyvah, yemek yandı!
Dikkat, köpek var!

4.Yapısına Göre Cümleler

a.Basit Cümle: Tek bir yargı bildiren cümledir.

Sabahtan akşama kadar kardeşimle oynadım.

Sanat toplum içindir.

b.Birleşik Cümle: Birden çok yargı içeren cümledir.

-Girişik Cümle: İçinde fiilimsi bulunan cümlelere denir.

Son gül**en** iyi güler.

Okuldan çık**ınca** eve gideceğim.

Can çıkma**dıkça** huy çıkmaz.

-Ki'li Birleşik Cümle: Ki bağlacıyla yapılır.

Ne yazık ki beni anlayamadın.

Çalış ki kazanasın.

Duydum ki unutmuşsun.

-Şart Birleşik Cümle. İşin koşula bağlandığı cümlelerdir.

Tanıdığın var**sa** buraya çabuk alışırsın.

Hava güzel olur**sa** dışarı çıkacağım.

Yan Cümlacik

Eve gid**er** git**mez** ekmeğe yağ, reçel sür**üp** yiyeceğim.

yan cümlecik 1 yan cümlacik 2 temel cümle

Duydum ki unutmuşsun.

temel cüm. yan cümle

c.Sırlı Cümle: Birden fazla cümlenin virgülle bağlandığı cümlelerdir.

-Bağımlı Sıralı: Cümleler arasında öge ortaklığı vardır.

Kapıyı tıklattı, içeri girdi. (Özne ortak "o")

Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır. (Özne ortak "mart")

-Bağımsız Sıralı: Cümleler arasında öge ortaklığı yoktur.

El yarası onulur, dil yarası onulmaz.

d.Bağlı Cümle: Birden fazla cümlenin bağlaçla bağlandığı cümlelerdir.

Kitapları çok sever ve vaktinin çoğunu kitap okumaya ayırırdı.

Hem suçlu hem güçlü.

Ne konuştu ne açıklamamı dinledi.

ANLATIM BOZUKLUKLARI

Anlatım bozukluklarının türlerini şöyle gruplandırabiliriz:

1. Gereksiz Sözcük Kullanılması: İyi bir cümlede yeterli sayıda sözcük kullanılır. Başka bir deyişle **gereksiz** sözcüklere yer verilmez. Çünkü, gereksiz sözcük kullanımı cümlenin duruluğunu bozar ve anlatım bozukluğu yaratır.

Bir cümlede gereksiz sözcük bulunduğunu anlamak için, sözcük cümleden çıkarılır. Bu durumda cümlenin anlam ve anlatımında bir bozulma oluyorsa o sözcük **gerekli**, anlatımında bozulma olmuyorsa ise **gereksizdir**.

Mecburen karakola gitmek zorunda kaldım.
Son yazdığı romanına isim bulmakta bir hayli zorlanmış.
Uçak, alçalarak havaalanına başarılı bir iniş yaptı.
Araba şu anda yola çıkmak üzere.
Tatile ailesi ile birlikte çıkacaktı.
Vakfımıza karşılıksız bağışta bulundular.
Verilen vaatlerin hiçbiri yerine getirilmedi.
Gitmeden önce bir daha ara.

Yukarıdaki cümlelerdeki altı çizili sözcükler gereksizdir. Çünkü, bu sözlerin anlamı, aynı cümledeki başka sözcük ya da eklerde vardır. Bunların çıkarılması anlamda bir daralmaya yol açmaz.

Bu anlatım bozukluğu şu şekillerde olabilir:

Eş ve Yakın Anlamlı Sözcüklerin Aynı Cümle İçinde Kullanılması:

Atatürk'ün yaptığı **yenilikçi** devrimler, sosyal ve siyasal yaşamımızı kökünden değiştirmiştir.
Atatürk'ün yaptığı devrimler, sosyal ve siyasal yaşamımızı kökünden değiştirmiştir.

Yatmadan **önce** dişlerini fırçalamayı unutma.
Yatmadan dişlerini fırçalamayı unutma.

Giyimlerinde, konuşmalarında ve **davranış biçimlerinde** bir gariplik yoktu.
Giyimlerinde, konuşmalarında ve davranışlarında bir gariplik yoktu.

2. Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanılması: Dilimizde bazı sözcükler, anlam inceliklerine dikkat edilmeden kullanılır. Sözcükleri kendi anlamını yansıtacak şekilde kullanmamak veya uygun olmayan yerde kullanmak anlatım bozukluğuna yol açar. Böyle bir yanlışa düşmemek için hangi sözcüğün nerede kullanılıp nerede kullanılmayacağını çok iyi bilmek zorundayız.

Ülkenin bunalıma **girmesini sağlayan** bu tür açıklamalardan kaçınmak gerekir.
Ülkenin bunalıma **girmesine neden olan** bu tür açıklamalardan kaçınmak gerekir.

Bu tür bilimsel çalışmalar, dilimizin zenginleşmesine **neden olacak.**
Bu tür bilimsel çalışmalar, dilimizin zenginleşmesine **katkıda bulunacak.**

Uyarı: "Sağlamak" ya da "katkıda bulunmak" elde edilmesi istenen olumlu bir sonuca ulaşmaktır. İstenmeyen sonuçlar ortaya çıktığında "neden olmak" kullanılır.

Avukat, sanığın suçlu olduğunu **savunuyor.**
Avukat, sanığın suçlu olduğunu **öne sürüyor.**

Muhalefet partileri, enflasyonun üç haneli rakamlara yükseldiğini **savundu.**
Muhalefet partileri, enflasyonun üç haneli rakamlara yükseldiğini **öne sürdü.**

Uyarı: "Savunma" bir saldırıya ya da düşünceye karşı olan davranıştır. Ortada böyle bir durum yoksa "savunma" yerine "öne sürme" ya da "iddia etme" kullanılır.

Çömleğin üzerine **yazılmış** desenlere hayranlıkla bakıyordu.
Çömleğin üzerine **çizilmiş** desenlere hayranlıkla bakıyordu.

Hırsız, kadının kolundaki çantayı zorla **çalıp** kaçtı.
Hırsız, kadının kolundaki çantayı zorla **alıp** kaçtı.

Zor şartlar altında çalışan işçilerin sağlık durumları **aksadı**.
Zor şartlar altında çalışan işçilerin sağlık durumları **bozuldu**.

Bu tür tatbikatlarda ölüm **şansı** her zaman mevcut.
Bu tür tatbikatlarda ölüm **olasılığı** her zaman mevcut.

Bugün bir buzdolabının **ücretiyle** on yıl önce bir araba satın alınabilirdi.
Bugün bir buzdolabının **fiyatıyla** on yıl önce bir araba satın alınabilirdi.

Güzelliğinin farkında olduğunu **belirten** davranışlar sergiliyordu.
Güzelliğinin farkında olduğunu **gösteren** davranışlar sergiliyordu.

Kimi uyarıcı ilaçlar, sporculara yarardan çok zarar **sağlamaktadır**.
Kimi uyarıcı ilaçlar, sporculara yarardan çok zarar **vermektedir**.

Davranışlarıyla arkadaşlarının **üzülmesini sağladı.**
Davranışlarıyla arkadaşlarının üzülmesine **neden oldu.**

3. Birbiriyle Karıştırılan Sözcüklerin Kullanılması: Kimi sözcükler aynı kökten türediği için yazılış ve okunuş olarak birbirine benzer; ancak bunların anlamları farklıdır. Bu sözcükler karıştırılıp birbirinin yerine kullanılırsa, anlatım bozukluğu ortaya çıkar.

Bu kadar **çekimser** olmana gerek yok; aralarına katıl, girişken ol.
Bu kadar **çekingen** olmana gerek yok; aralarına katıl, girişken ol.

Bunca yağmura **karşılık** barajlarda yeterince su birikmemiş.
Bunca yağmura **karşın** barajlarda yeterince su birikmemiş.

Bu iki olay arasındaki **ayrıntıyı** kimse hesaba katmıyor.
Bu iki olay arasındaki **ayrımı** kimse hesaba katmıyor.

Ahmet Bey, **saygılı** kişiliğiyle çevresine örnek olmuştu.
Ahmet Bey, **saygın** kişiliğiyle çevresine örnek olmuştu.

Bu eski makineler artık **işlemlerini** yerine getiremiyor.
Bu eski makineler artık **işlevlerini** yerine getiremiyor.

Yaşantısının en zor günlerini sürgüne gönderildiği Malta'da geçirdi.
Yaşamının en zor günlerini sürgüne gönderildiği Malta'da geçirdi.

İş kazalarının çokluğu, iş **güvencesinin** olmadığını gösteriyor.
İş kazalarının çokluğu, iş **güvenliğinin** olmadığını gösteriyor.

Toprağın oluşumunda başta gelen **etkin**, rüzgârdır.
Toprağın oluşumunda başta gelen **etken**, rüzgârdır.

4. Anlamca Çelişen Sözcüklerin Kullanılması: Anlamca cümlenin yargısıyla uyuşmayan, cümlede iletilen yargıyla çelişen ya da karşıtlık yaratan sözlerin bir arada kullanılması önemli bir anlatım kusurudur. **Anlamları birbirine ters sözcüklerin aynı cümlede kullanılmasıdır**. Cümlenin anlamında çelişki, genellikle "**kesinlik**" ve "**olabilirlik**" anlamı taşıyan sözlerin bir arada kullanılmasından kaynaklanır.

Kapının önünde **tamı tamına** üç beş nöbetçi vardı.
Kapının önünde üç beş nöbetçi vardı.

Aşağı yukarı tam üç ay önce benzer bir yazı daha çıkmıştı.
Üç ay önce benzer bir yazı daha çıkmıştı.

Gazetede çıkan bu haber, **mutlaka** bakanın da kulağına erişmiş **olmalı**.
Gazetede çıkan bu haber, bakanın da kulağına erişmiş olmalı.

Milli Savunma Bakanı, **kesinlikle** askeri bir çözüme başvurulmayacağını **umduğunu** belirtti.
Milli Savunma Bakanı, kesinlikle askeri bir çözüme başvurulmayacağını belirtti.

Eminim ki bunca gürültü patırtı en çok onu üzmüş **olsa gerek**.
Bunca gürültü patırtı en çok onu üzmüş olsa gerek.

Onun önümüzdeki ay, ailesini **mutlaka** ziyaret edeceğini **zannediyorum**.
Onun önümüzdeki ay, ailesini ziyaret edeceğini zannediyorum.

Kuşkusuz bütün çalışmalarının ödülünü sonunda **belki** alacaksın.
Kuşkusuz bütün çalışmalarının ödülünü sonunda alacaksın.

Bu istek, hiç **şüphesiz** onun kulağına **gitmiş olabilir.**
Bu istek, hiç onun kulağına gitmiş olabilir.

Bundan **aşağı yukarı** on yıl önceydi.
Bundan on yıl önceydi.

5. Mantıksal Tutarsızlık: Bir cümlede, iletilmek istenen anlamın eksiksiz olabilmesi için düşünce ve mantık son derece önemlidir. İyi bir anlatımda sağlam bir düşünme ve mantık yürütme temel koşuldur. Mantıksal hataları ve tutarsızlıkları içeren cümleler, dil bilgisi kurallarına uygun olsalar bile anlamı ve yargıyı eksiksiz iletmezler. Bu tür yanlışlar genellikle dikkatsizlik sonucu ortaya çıkar.

Önümüzdeki haftanın önemli programlarından bazılarını sizlere **hatırlatmaya** çalıştık.
Önümüzdeki haftanın önemli programlarından bazılarını sizlere **tanıtmaya** çalıştık.

Önlem alınmazsa bu hastalık **ölüme**, hatta **kısmi felce** neden olabilir.
Önlem alınmazsa bu hastalık **kısmi felce**, hatta **ölüme** neden olabilir.

Son turda atlet, **arkasındaki** yarışçıyı bir hamlede geçti.
Son turda atlet, **önündeki** yarışçıyı bir hamlede geçti.

6. Tamlama Yanlışlıkları: Sıfat ve isim tamlamalarının aynı tamlanana bağlanması anlatım bozukluğuna yol açar. Çünkü isim tamlamalarında tamlanan iyelik eki aldığı halde, sıfat tamlamalarında tamlanan ek almaz. Dolayısıyla tamlananlar, niteliği farklı olduğundan ortak kullanılamaz.

Kaza yerine birçok askeri ve polis aracı geldi.
Kaza yerine birçok askeri **araçla** polis aracı geldi.

Onun böyle işlerle uğraşmaya ne vakti vardı ne de zamanıdır.
Onun böyle işlerle uğraşmaya ne vakti vardı ne de **bunun** zamanıdır.
İhaleye birçok yerli ve yabancı firmalar katıldı.
İhaleye birçok yerli ve yabancı **firma** katıldı.

Bu önlemler ekonomik ve sağlık açısından olumlu sonuçlar verdi.
Bu önlemler ekonomik **açıdan** ve sağlık açısından olumlu sonuçlar verdi.

7. Özne Yüklem Uyumsuzluğu (Uyuşmazlığı): İyi bir cümlede tekillik-çoğulluk, olumluluk-olumsuzluk ve şahıs bakımından özne ile yüklem arasında bir uyum olması gerekir. Eğer özne ile yüklem arasında bir uyum yoksa, anlatım bozukluğu olur.

Cümlede özne tekilse yüklem de tekil; özne çoğulsa yüklem de çoğul olur.

Kardeşim bugün evde **kalacak.**
Özne Tekil Yüklem Tekil

Dostlar yıllar sonra bir araya **geldiler.**
Özne Çoğul Yüklem Çoğul

Bitki, hayvan, organ, cansız varlıklar ve zaman adları, çoğul özne olarak kullanıldığında yüklem tekil olur.

Meyveler bu yıl geç çiçek **açtı**.
Özne bitki çoğul Yüklem tekil

Köpekler sabaha kadar **havladı**.
Özne hayvan çoğul Yüklem tekil

Yürümekten **ayaklarım** **ağrıdı**.
Özne organ çoğul Yüklem tekil

Aradan **haftalar** **geçti**.
Özne zaman çoğul Yüklem tekil

Söze saygı, alay ya da küçümseme anlamı katılmak istenirse özne tekil, yüklem çoğul olur.

Beyefendi hala **kalkmadılar mı?**
Özne tekil Yüklem çoğul
Ayşe Hanım henüz **gelmediler**.
Özne tekil Yüklem çoğul

Cümlede özne kişi zamiri ise yüklemin kişi eki de aynı zamiri gösterir.
Ben tiyatroya **gidiyorum**.
Özne Yüklem
1.Tekil kişi 1. Tekil kişi

Biz yakında bu araştırmayı **bitireceğiz**.
Özne Yüklem
1. Çoğul kişi 1. Çoğul kişi

Özne 1. ve 2. tekil kişi ise, yüklem 1. çoğul kişi olur.
Ödevi **sen ve ben** **hazırlarız**.
Özne Yüklem
2. ve 1. Tekil kişi 1. Çoğul kişi

Özne 1. ve 3. tekil kişi ve 1. ve 3 çoğul kişi ise yüklem 1. çoğul kişi olur.
Şiir etkinliğini **ben ve Ali (o)** **izledik**.
Özne Yüklem
1. ve 3. Tekil kişi 1. Çoğul kişi

Özne 2. ve 3. tekil kişi ve 2. ve 3 çoğul kişi ise yüklem 2. çoğul kişi olur.
Sen ve Ayşe (o) bana **yardım edebilirsiniz**.
Özne Yüklem
2. ve 3. Tekil kişi 2. Çoğul kişi

"Ağaçlar yapraklarını döküyorlar." Cümlesinin öznesi "ağaçlar" insan dışı bir varlık olduğu için, çoğul da olsa tekil yüklemle kullanılmalıdır. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:
Ağaçlar yapraklarını **döküyor**.

"Ahmet ve kardeşi gezmeye gitti." cümlesinin öznesi "Ahmet ve kardeşi" iki kişiden oluşmuştur. Bu özne onlar zamiri ile anlatılır. Bu durumda cümlenin yüklemi de "onlar" ı karşılayan 3. çoğul kişi olmalıdır. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:
Ahmet ve kardeşi gezmeye gitti**ler**.

"Sen ve Berkay dün nereye gitti?" cümlesinin öznesi 2. ve 3. tekil kişi olduğuna göre cümlenin yüklemi 2. çoğul kişi olmalıdır. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:
Sen ve Berkay dün nereye gitti**niz**?

Uyarı: Türkçede bazı özneler olumlu, bazı özneler ise olumsuz anlamlar verdiği için bu cümlelerin yüklemleri de özneye göre olumlu ya da olumsuz olması gerekir. Eğer özne "kimse, hiçbiri, hiç kimse" gibi kelimelerden oluşuyorsa yüklem olumsuz olmalıdır. Eğer özne "hepsi, herkes" gibi kelimelerden oluşuyorsa yüklem olumlu olmalıdır. Özellikle sıralı cümlelerde farklı yüklemlerin aynı özneye bağlanması durumunda özne-yüklem uyumsuzluğunun ortaya çıkabileceğini unutmamalıyız.

"Hiçbiri onun öldüğüne inanmıyor, hayret ediyordu." cümlesinde "inanmayanlar" ve "hayret edenler" aynı kişiler fakat "hiçbiri" olumsuz bir özne olduğu için yüklemi de olumsuz çekimlendiği halde "hayret ediyordu" olumlu çekimlenmiştir. Dolayısıyla anlatım bozukluğu olmuştur. Cümlenin doğrusu şöyle olmalıdır:
Hiçbiri onun öldüğüne inanmıyor, **herkes** hayret ediyordu.

Herkes onu seviyor, üzmüyordu.
Herkes onu seviyor, **kimse** üzmüyordu.

Herkes sevinç içindeydi, üzülmüyordu.
Herkes sevinç içindeydi, **kimse** üzülmüyordu.